

Kako se izvajajo predpisi in priporočila o pomoči borcem v občini Vič-Rudnik

Lani ustanovljena komisija za vprašanja borcev pri izvršnem svetu SR Slovenije je s svojim neposrednim sodelovanjem z občinskimi skupščinami res mnogo pripomogla, da so se začele pospešeno reševati mnoge pereče zadeve bivših borcev in vojaških vojnih invalidov. Sprejetje zakona o dodatku zaposlenim udeležencem NOV in zakon o zdravstvenem zavarovanju kmetov-borcev, priporočilo o zvišanju priznavalnih, uspešitev reševanja stanovaljskih zadev - vse to - in predvsem povečana aktivnost komisij za vprašanja borcev pri občinskih skupščinah ter večje prizadevanje na reševanje socialno zdravstvenih zadev borcev - je priložnost uspešnega delovanja navedene komisije.

V občini Ljubljana-Vič-Rudnik, ki sicer zajema del mestnega področja, a sega od Črne vrha nad Polhovim Gradcem do Velikih Lašč, je precej nad 5000 udeležencev NOB. V navedenem številu je precejšen del borcev-kmetov; med njimi so tudi taki, ki so že v letih, oslabei in nekateri tudi bolni. Ostali so na kmetijah, katerih ne morejo več obdelovati. Sredstva za reševanje perečih socialno zdravstvenih zadev prizadetih udeležencev NOB so torej več kot potrebna.

Ze samo dejstvo, da je občinska skupščina v svojem proračunu za leto 1964 namenjena sredstva za potrebe komisije za vprašanja borcev med letom zvišala na 15.350.000 dinarjev, a za leto 1965 zagotovila v ta namen 35.800.000 dinarjev, nas opozarja, da se je položaj precej izboljšal.

Poglejmo najprej priznavalnino!

Pred koncem leta 1964 je v občini dobilo priznavalnino 59 udeležencev NOB. V decembru lani je komisija prejela nad 300 novih prošelj in jih 116 rešila pozitivno, a ker je bilo tudi letos odobrenih nekaj priznavalnin, jih sedaj prejema 205 udeležencev NOB. Od tega je dve tretjini kmetov. Višina priznavalnin se giblje med 7 do 25 tisoč dinarjev. Ker pa nameravajo v kratkem izvesti revizijo vseh priznavalnin, bodo verjetno tistim 39, ki prejema le po 7000 dinarjev, zvišali priznavalnino na 10.000 dinarjev.

Lani so iz omenjenih sredstev izplačali tudi 224 enkratnih pomoči in 44 rednih mesečnih podpor otrokom borcev pri šolanju. Plačali so tudi zdravilne 34 udeležencev NOB in omogočili 23 otrokom borcev klimatsko zdravljenje v kolonijah.

Na vprašanje, kako je z reševanjem stanovanjske problematike borcev, smo zvedeli tole:

Do konca leta 1964 je 42 udeležencev NOB dobilo stanovanja. Letos se je nadaljnjih 20 družin borcev preselilo v nova stanovanja. Toda stanovanjska komisija pri združenju borcev je sestavila prioriteto listo za nadaljnjih 50 prosilcev, katerih stanovanjske razmere so res zelo slabe. O zagotovitvi sredstev za rešitev vseh teh primerov je občinska skupščina že razpravljala in sklenila v ta namen prispevati iz svojega proračuna 50 milijonov dinarjev, pri občinskem stanovanjskem skladu pa bi najela 150 milijonov dinarjev posojila. Izvršni svet SR Slovenije je zaprosila, da prispeva k temu 200 milijonov, a ker je le-ta zaradi pomanjkanja sredstev odobril le 25 milijonov dinarjev, je ostalo sedaj reševanje stanovanjskih zadev 50 udeležencev NOB na mrtvi točki.

Nadaljnja pereča zadeva, ki se sedaj rešuje, je zdravstveno zavarovanje kmetov-borcev. Med 2500 kmeti, ki v občini uživajo kmečko zdravstveno zavarovanje, je 317 borcev. Tisti izmed teh, ki že imajo priznano posebno dobo za organizirano aktiv-

udeležencev NOB vložilo prošnje za priznanje posebne dobe in mnogi sprašujejo za postopek. Vse to izpričuje, da se kmetje-borci v ljubljanski občini Vič-Rudnik že močno zanimajo za uveljavitev svojih pravic po novem zakonu o zdravstvenem zavarovanju kmetov-borcev.

In končno še invalidske zadeve. Kako je s prevedbo invalidnin po novem zakonu, smo vprašali. Zvedeli smo, da bodo prevedbo izvedli v juniju, ker so v tem mesecu zagotovili pomoč invalidski referentki. Gre namreč za izstavitve 245 odločb in prevedb invalidnin, ortopedskega in invalidskega dodatka. Ob prevedbi bodo vsem prizadetim nakazali tudi razlike med starimi in novimi invalidskimi prejemki od 1. januarja 1965.

Vse navedeno izpričuje, da je občini res močno pomagalo za zavarovanje borcev, da pa vsem borcem, ki so se tako gladno prizadevali za dobo, ne bo manjkalo za leto 1965. V. M.

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIČ
ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR SINKOVEC

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Leto III
ST. 22
8. VI. 1965

Pojasnilo republiškega zavoda za socialno zavarovanje v zvezi s prevedbo pokojnin borcev

Od objave temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju je poteklo že nekaj mesecev in prevedba pokojnin se bliža koncu. Zato je razumljivo, da številni borci narodnoosvobodilne vojne, ki še niso prejeeli odločb o prevedbi, vprašujejo, zakaj morajo biti ravno oni na zadnjem mestu. V tej zadevi smo prejeli od republiškega zavoda za socialno zavarovanje naslednje pojasnilo:

Prevedba pokojnin je za zavode za socialno zavarovanje težka in odgovorna naloga. V naši republici je bilo potrebno prevesti nad 150.000 pokojnin in invalidnin.

Ker gre za delo, ki mora biti strokovno opravljeno, ni bilo mogoče bistveno povečati števila zaposlenega osebja, ki pa mora skrbeti za to, da poteka redno delo normalno in brez zastoja. Večino dela v zvezi s prevedbo naj bi zato opravili z nadurnim delom in predvideno je bilo, da bo vsa prevedba pokojnin končana do konca junija, pri nekaterih zavodih tudi prej, zlasti pri manjših, kjer so ponekod prevedbo pokojnin že skoraj končali.

Po prvotno določenem načrtu je za borce veljala prednost in bi jih morali prevesti najprej. Po temeljnem zakonu o pokojninskem zavarovanju se vzame kot osnova za odmero pokojnine udeležencem NOV pred 9. septembrom 1943 znesek 40.000 dinarjev. Na tej podlagi bi bila prevedba teh pokojnin preprosta in opravljena v kratkem času. Vendar so bili zavodi za socialno zavarovanje že ob začetku prevedbe obveščeni, da se pripravljajo poseben zakon o republiškem dodatku za borce in je bilo zato sklenjeno, da se s

prevedbo teh pokojnin počaka. Republiški zakon o dodatku za borce je bil objavljen v Uradnem listu SRS z dne 18. marca, odlok o višini tega dodatka pa šele 31. marca tega leta.

Nadaljnjo zamudo je povzročil natis potrebnih obrazcev, tako da so komunalni zavodi za socialno zavarovanje pričeli prevedbo borcev konec aprila tega leta.

Spričo tega, da morajo nekateri zavodi prevesti večje število teh pokojnin in je postopek zamuden zaradi ločenega izkazovanja in obračunavanja dodatkov, nam bo razumljivo, da se je prevedba pokojnin borcev zakasnila. Vendar bodo vse odločbe o njihovi prevedbi izdane najpozneje do konca tega meseca in po možnosti tudi že obračunane.

Prizadete upokojence naprošamo, da navedene objektivne okolnosti z razumevanjem upoštevajo. Zavodi za socialno zavarovanje si dejansko prizadevajo opraviti prevedbo borcev NOV kolikor mogoče hitro.

Glede na ponovna vprašanja borcev, koliko bo znašala njihova prevedena pokojnina, objavljamo tablico za odmero pokojnin udeležencev NOV pred 9. septembrom 1943 v Sloveniji za čas od 1. januarja 1965 dalje.

Delovna doba	borci iz l. 1941		borci iz l. 1942		borci iz l. 1943	
	moški	ženske	moški	ženske	moški	ženske
15	42.480	44.840	41.112	43.396	37.000	39.064
16	44.368	47.200	42.939	45.680	38.653	41.120
17	46.256	49.560	44.766	47.964	40.298	43.176
18	48.144	50.150	46.594	48.555	41.942	43.690
19	50.032	—	48.421	—	43.587	—
20	50.150	—	48.535	—	43.690	—

Nosilci »Spomenice iz l. 1941«

dobijo pokojnino v znesku 59.000 dinarjev. K temu pripominjamo, da navedeni zneski ne veljajo za dohodke in torej tudi višje pokojnine. Izhodišče za odmero pokojnin borcem NOB je zagotovljeni osebni dohodek zaposlenim borcem, ki znaša v l. 1965 v Slo-

veniji 59.000 dinarjev.

V primerih, ko gre za prevedbo družinske pokojnine po umrlih udeleženceh NOV pred 9. septembra 1943, se vzame od zgornjih zneskov 70%, če gre za enega družinskega člana, 80% za dva družinskega člana, 90% za tri družinske člane in 100% za štiri družinske člane ali več.

Predlagali bodo izpopolnjevanje invalidskega varstva

Program dela komisije za vojaške vojne invalide pri predsedstvu ZZB NOV Slovenije je precej obširen, zato ni, da bi ga priobčevali v celoti. Toda posamezne točke tega programa so važne, pa tudi zanimive za mnoge bralce našega lista in je vredno o njih zapisati nekaj besed.

Povsem razumljivo je, da bo sedaj, ko so pri nas okrajaj ukonjeni, morala biti komisija neposredno povezana z združenji vojaških vojnih invalidov po občinah. V ta namen bo med letom tudi organizirala dvakrat posvetovanje s predstavniki teh združenj po sektorjih, eno skupno posvetovanje pa za predstavnike ZVVI iz vse republike.

Čeprav gre pri sklicevanju navedenih sestankov le za organizacijsko dejavnost, so vendarle važni, ker komisija dobi na njih pobude za svoje najvažnejše delo. Na podlagi teh pobud in s sodelovanjem z republiškim sekretariatom za zdravstvo in socialno varstvo ter komisijo za zadeve borcev in invalidov NOV bo pač skrbel za spopolnjevanje invalidske zakonodaje.

Ker člen 30 e zakona o vojaških vojnih invalidih predvideva, da republike lahko predpišejo v breme svojih sredstev večje zneske invalidskega in posebnega invalidskega dodatka, kot so zneski iz tega zakona, bo komisija pripravila predloge za zvišanje tega dodatka. In ker je bilo v razpravi o novem zakonu o vojaških vojnih invalidih v Zvezni skupščini naglašeno, da je treba letos temeljito predelati zakon o vojaških vojnih invalidih, bo komisija analizirala prevedbo osebnih in družinskih upravičencev na no-

ve prejemke. Na podlagi tako dobljenih podatkov bo pripravila predloge za nadaljnje urejanje in izpopolnjevanje invalidskega varstva.

Če upoštevamo dejstvo, da je v letih 1962 do 1964 bilo na kliničnem in topiškem zdravljenju 3643 vojaških vojnih invalidov, kar pomeni povprečno nad 1200 na leto, je povsem razumljivo, da komisija skrbi tudi, kako se to zdravljenje izvaja. V tej zvezi je že pripravila predloge za spremembo in dopolnitev pravilnika o zdravljenju vojaških vojnih invalidov v naravnih zdraviliščih.

Zelo pomembna je tudi poklicna rehabilitacija vojaških vojnih invalidov. V zadnjih treh letih se je namreč poklicno usposabljalo 324 vojaških vojnih invalidov, zato posveča komisija tej zadevi — in v zvezi s tem tudi zaposlovanju in predvsem pravilnemu zaposlovanju invalidov — vsestransko pozornost. Ker pa je marsikdaj pravilna zaposlitev invalidov odvisna od dobrih ortopedskih pripomočkov, bo v sodelovanju z republiškim sekretariatom za zdravstvo in socialno varstvo, z republiškim zavodom za socialno zavarovanje ter Stalno konferenco za rehabilitacijo invalidov analizirala izdelovanje pripomočkov in tudi predlagala ukrepe za njihovo izboljšanje.

No, in če k temu dodamo še skrb za pospeševanje invalidskega športa in organiziranje izletov v znane partizanske in zavezniške bolnišnice v Bariju in drugih krajih v južni Italiji, potem smo v glavnih obrisih nakazali vsebino programa dela komisije za vojaške vojne invalide. Od niene aktivnosti pa je odvisno, ali in kako bo ta program izvedla. V. M.

V »Domu invalidov in borcev NOV« na Zlatem polju v Kranju bodo zgradili dvostezno kegljišče in strelišče za zračno puško; načrte so že napravili. V domu je športno življenje zelo pestro; tam ima prostore tudi športno društvo »Borec«, ki šteje 110 članov. Vse sekcije marljivo delujejo in se tudi že pripravljajo na tekmovanja. Ko bo dograjeno še kegljišče s streliščem, bo v domu še živahneje.

Skupščina Jugoslovanskega združenja ortopedskih podjetij

V Zavodu za rehabilitacijo invalidov SRS v Ljubljani je bila 15. maja redna skupščina Jugoslovanskega združenja ortopedskih podjetij. V razpravi, ki vsekakor zanima tudi vojaške vojne invalide, so člani združenja ugotovili, da so v pretekli dobi dosegli le delni napredek. Tipizacija in standardizacija po načrtih Zavoda za ortopedsko protetiko Srbije in Zavoda za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani še vedno nista izdelani, pa tudi predpisi o le-teh še niso izdani. Združenje je poudarilo, da posamezna ortopedska podjetja niso zabeležila zadovoljivega napredka prav zaradi zaprtosti ožjih, regionalnih tržišč. Zato se podjetja ne morejo usmerjati v proizvodnjo določenih artiklov, kar preprečuje prehod na večje serije.

V združenju nastopajo samo proizvajalna podjetja. Zvezni organi: Sekretariat za zdravstvo in socialno politiko, Zvezni zavod za socialno zavarovanje in celo Zavod za ortopedsko protetiko pa v združenju niso povezani. Slednji bi lahko vplivali na posamezne člane združenja tako, da bi upoštevali načela ekonomskega poslovanja in zakonitosti tržišča — predvsem načelo povezavi tržišča.

V razpravi so nekateri udeleženci menili, naj bi zvezni, pristojni organi skrbeli za strokovni kader; delovne organizacije same ne zmorejo skrbeti za specializacijo strokovnjakov.

Ob obravnavanju perspektivnega razvoja ortopedije v Jugoslaviji so udeleženci skupščine predlagali razpis javnih natečajev, v katerih naj bi sodelo-

vani vsi proizvajalci. Nekateri udeleženci pa so menili, naj bi v zveznem merilu ustanovili inštitut, ki naj bi skrbel za razvoj tehnične ortopedije.

Na skupščini so tudi ugotovili več pomanjkljivosti, ki zadevajo nabavo surovin, zlasti tistih, ki omogočajo modernizacijo posameznih postopkov. Potrebni material uvaža samo podjetje »Jugolek«, ki pa svoje dejavnosti ne opravlja zadovoljivo. Večina članov združenja je soglašala, naj devizna sredstva razdele v okviru združenja, proizvajalci pa naj se povežejo s tistim uvoznikom, ki bo nudil brezhibne usluge.

Glavna ovira napredka organizacij so nezadostna skrb za kadre, slaba strojna oprema, pomanjkanje surovin ter neupoštevanje ekonomskih zakonito-

sti; slednje se odraža predvsem v zaprtosti in ozkosti tržišča. Tako so menili na skupščini in poudarili, da bi bilo potrebno neopazke čimprej odstraniti. —

Za dan borca se obeta velika proslava na Zirovskem vrhu

Za 4. julij, dan borca, se obeta velika proslava na Zirovskem vrhu, ki naj bi bila, kot pravijo tovariši iz pripravljalnega odbora, osrednja proslava tega dne na Gorenjskem. Programu se bo pridružil srečanje preživelih borcev NOV Skofjeloškega odbora in borcev, ki jih je sovražnik zajel ob znani ofenzivi na Zirovski vrh in jih odpeljal v koncentracijsko taborišče. Pripravljalni odbor prosi vse preživele borce Skofjeloškega odbora in vse preživele ujetnike omenjene ofenzive, kakor tudi vse druge borce, ki se nameravajo udeležiti proslave, naj se javijo na naslov: Franč Galičič-Taras, krajevni urad, Gorenja vas nad Škofjo Loko.

• Zakaj take razlike?

Delavec prejema dohodek na podlagi izpolnitve osebne ali skupinske norme ali pa na podlagi katerega drugega merila, uslužbenec pa na podlagi povprečja vseh ekonomskih enot. Delavec npr. preseže normo za 5%, vsa ekonomska enota pa za 20%. Dohodek delavca naraste za 5 do 10 odstotkov, uslužbenec pa za 20 odstotkov itd. Reakcija in nezadovoljstvo zaradi takšnih odnosov ne moreta biti nepričakovana in naj ne presenečata.

Komunist — 23. V. 1965

• To so ugotovili v Izoli

Po mnenju delegatov na občnem zboru se številne notranje rezerve razkrivajo že v samem izkoristitvi proizvodnih zmogljivosti.

Tako so analize razkrile, da so proizvodne kapacitete v podjetjih izolske Komune izkoristene v prvi izmeni 77%, v drugi izmeni 15,3%, medtem ko so v tretji izmeni samo še 7,6%.

Delavska enotnost — 27. V. 1965

• Vsi ne bodo dosegli cilja

Gospodarstvo se mora torej pripraviti na nov »sprint«. V tem sprintu verjetno vsi ne bodo dosegli cilja. Nič zato! Naj odstopijo ali omagajo in se ob pomoči naše družbe preselijo na tiste panoge (na izdelavo takih predmetov), ki jih zmorejo.

Stane Kavčič — Delo 2.VI. 1965

• Draga zamenjava zaposlitve

Računajo, da je lani nad delovna v gospodarstvu zaposlenih zamenjala zaposlitev. Obseg tega posajava fluktuacija na primer ni 93-letnega delavca, ki je v gospodarstvu Zagreb škodo, ki jo ocenjujejo na več deset milijonov. Računa se, da vsak prehod iz podjetja v podjetje povzroča gospodarski organizaciji škodo, ki jo cenijo na 150.000 dinarjev.

Borba — 27. V. 1965

• Izsiljujejo nove cene

Nekateri proizvajalci izživajo pomanjkanje blaga na tržišču s tem, da ga začirujejo skladščih v Hrvatski na primer ni 93-letnega delavca. Proizvajalec je bila odobrena cena 110 din, a oni so zahtevali 112. S takim nesolidnim izsiljevanjem skušajo prisiliti pristojne, da jim odobrijo zahtevano ceno. Proizvajalci in nabavljavci državi v Sloveniji skušajo dobiti zvišanje cene s pomočjo bolnišnice. Tako uveljavljanje pomeni: ali nove cene ali ra ni zdravi!

Politika — 28. V. 1965

• Zakaj uvažamo žito?

Odgovor na vprašanje, zakaj uvažamo pšenico, lahko dobimo, če se opremo tudi na rezultate nekaterih raziskav, ki nam pove- do, da od 708.000 ton mlike v prometu na drobno kupijo gospodinjstva 140 tisoč ton (20%), ista gospodinjstva kupijo od mestnih in drugih pekarn 250.000 ton mlike ali 32% vsega prodanega kruha. Tako porabi samo pederje- lje v enem letu približno 50.000 vagonov pšenice. Pa še en podatek: 300 — 500 tisoč ton (10—15% vsega pridelka) porabijo kmetje za živinsko krmo! — Tako smo glede na potrošnjo pšenice in rži prvi v Evropi. Pri nas porabimo na leto na prebivalca 183 kg žita, Dančl 75, Nemci 85, Angličani 84 itd. Leto 1963 smo pridobili 19,3 mte na hektar, medtem ko so Nizozemci dosegli 15,5, Angličani 43, Dančl 41,8 itd.

Komunist — 28. V. 1965

• Izjemen primer

Podjetje za uvoz in izvoz »Centroprom« je proslavljalo 20-letnico svojega obstoja in uspešnega poslovanja. Namesto banketa, kakršni so ob takih priložnostih v navadi, je delavski svet tega renomiranega podjetja sklenil do- deliti pet milijonov dinarjev »goranom« za nadaljnje in uspešno pogozdovanje goščav.

Politika — 30. V. 1965

• Ali bo to zaleglo?

Okrožno gospodarsko sodišče je obsodilo kmetijsko živilski kombinat »Progress« iz Pristine na 360 tisoč din zaradi tega, ker je 31. marca zvišalo cene sveži svini na 800 na 920 in cene kilogram, in- spekcija je naglo intervenirala in so cene takoj znižali. Tako je le nekaj potrošnikov oskodovalih za nekaj več kot 9000 din. Sodišče je tudi razveljavilo s 30.000 dinarji poslovojni mesarice.

Delo — 30. V. 1965

Na povabilo prezidija vrhovnega sovjeta Zveze sovjetskih socialističnih republik, ministrskega sveta ZSSR in prezidija centralnega komiteja komunistične partije SZ — bo predsednik SFRJ Josip Broz Tito v drugi polovici meseca junija letos uradno obiskal Sovjetsko zvezo.

V Sovjetsko zvezo je odpotovala jugoslovanska delegacija pod vodstvom podpredsednika ZIS Borisa Kraigherja na razgovore o gospodarskem sodelovanju — vodja delegacije je ob odhodu med drugim izjavil, da gre za pogovore o gospodarskih odnosih med obema državama, ki se zadnja leta intenzivno razvijajo in se je blagovna izmenjava od leta 1962 potrojila. »Naši razgovori,« je poudaril Kraigher, »pa bodo potekali v znamenju priprav na bližnji obisk predsednika Tita v Sovjetski zvezi.«

Da bi bilo delo centralnega komiteja ZKJ pri izpolnjevanju nalog VIII. kongresa ZKJ čim učinkovitejše, je izvršni komitej CK ZKJ sprejel sklep, s katerim se določata organizacija in sestava organov CK ZKJ. Za opravljanje tekočih poslov izvršnega komiteja centralnega komiteja ZKJ je bil izvoljen sekretariat izvršnega komiteja, v katerem so: Josip Broz Tito, Aleksandar Ranković, Edvard Kardelj in Veljko Vlahović.

Pri proučevanju poročila o gibanju in problemih mladoletniškega prestopništva, kjer je bilo poudarjeno, da podatki kažejo naraščanje števila prestopnikov — mladoletnikov — je zvezni izvršni svet opozoril, da te dejavnosti ni mogoče omejiti samo na organe pregona, temveč je treba v osredje preventivnih ukrepov postaviti urejanje socialnih problemov.

Na zasedanju posebnega odbora OZN za dekolonizacijo je govoril tudi voditelj mozambiške gibanja za osvoboditev Muzemba Muthemba — obožtelj je portugalske oblasti v Mozambiku, ker izvajajo nasproti črncem diskriminacijo v prosvetljanju in šolstvu. Namestnik predsednika osvobodilne fronte Mozambika »Frelimo«, Urija Simango, je v govoril o represalijah in nasilju nad mirnim prebivalstvom: od septembra lani do maja letos je okrog 40.000 Afričanov pobegnulo iz Mozambika v Tanzanijo in druge dežele v južni Afriki.

Dogodki tedna

Pereča družbeno-gospodarska vprašanja in naloge Zveze komunistov na tem področju — to je bila poglobljena tematika plenuma centralnega komiteja ZK Slovenije. Clan izvršnega komiteja CK ZKS Franc Popit je v referatu med drugim poudaril, da je treba angažirati vse subjektivne sile, da bi odpravili težave v gospodarstvu in izvajali gospodarsko politiko, ki je bila začrtana na VIII. kongresu ZKJ in V. kongresu ZKS.

V OZN je bil širši sestanek predstavnikov 33 nevezanih držav — na sestanku so obravnavali osnutek resolucije o sklicanju svetovne razorožitvene konference. Osnutek resolucije je obrazložil na seji razorožitvene komisije jugoslovanski predstavnik v OZN Danilo Lekić.

V Beogradu je bila 10. mednarodna konferenca okrogle mize Vzhod — Zahod, na kateri je sodelovalo nad 108 političnih in javnih delavcev iz 19 evropskih dežel in iz Kanade. Doslej so bile take konference v Bruslju, Londonu, Varšavi, Rimu, Moskvi, Parizu, Zenevi in Firencah. Koča Popović je kot jugoslovanski predstavnik v svojem govoru zlasti poudaril, da se dandanes ne moremo omejiti samo na problem Vzhod—Zahod, temveč, da je vse tisto, kar se danes dogaja v raznih delih sveta, med seboj tako povezano, da je treba razpravljati o problemih, ki zadevajo vse narode in celovitost mednarodnih odnosov. Razlika med prejšnjimi in sedanjo konferenco je ta, da je sedanja delala na politični konferenci (atomska oborožitev, ki preti evropski varnosti in kriza OZN) in gospodarski konferenci (kaj ovira blagovni promet med Vzhodom in Zahodom in kako razvijati gospodarske stike med Vzhodom in Zahodom).

Preteklo sredo je z letalom prispel na uradni obisk na Češkoslovaško predsednik Tito s soprogom Jovanko. Predsednika in njegovo spremstvo so pristrčno pozdravili ugledni češkoslovaški voditelji, med njimi predsednik ČSSR in prvi sekretar komunistične partije ČSSR Antonin Novotny. Na potovanju po Češki in Slovaški si je predsednik Tito ogledal nekaj krajev. V Pragi je predsednik Tito sprejel tudi predstavnike nekdanjih češkoslovaških partizanov v Jugoslaviji. Ob tej priložnosti je Tito kot svojega bivšega vrhovnega komandanta pristrčno pozdravil Stevo Šabić, ki je bil za časa vojne komisar češkoslovaške partizanske brigade v Jugoslaviji »Jan Žižka«. Predsedniku Titu so vsepovsod priredili velike slovesnosti, v Pragi pa so mu podarili »zlate ključice zlatega mesta« na Vltavi. V uradnih pogovorih je bila izražena velika stopnja soglasja glede vseh najpomembnejših mednarodnih vprašanj, obe strani pa sta med drugim poudarili potrebo po enotnosti mednarodnega delavskega gibanja in drugih naprednih sil v prizadevanjih za mir. — V torko pa je predsednik Tito s spremstvom prispel na uradni obisk v Demokratično republiko Nemčijo.

V četrtek, 3. junija, ob 16.16 po jugoslovanskem času so v Cape Kennedyju izstrelili vesoljsko ladjo »Gemini-4«, v kateri sta bila vesoljska potnika James McDivitt in Edward White. Ze ob 20.45 istega dne je White stopil iz ladje v vesolje in lebdel v njem 20 minut. Predvideno je bilo, da bo vesoljska ladja po 98 urah, ko bo 62-krat obkrožila zemljo, pristala na Atlantiku. Predsednik ZDA Johnson je naslovil miroljuben poziv na SZ — »da ZDA ni do nobenega spopada s SZ, ker narodi obeh držav želijo mir...« Zatrjujejo, da je tovrstni Johnsonov poziv neobičajen.

V Alžiru bo od 27. junija do 6. avgusta letos 9. svetovni festival mladine in študentov pod naslovom »Za solidarnost, mir in prijateljstvo«. Naše mladino bo zastopalo okoli 150 mladincev in mladink iz vseh republik, tem pa se bodo pridružili še mladinci, ki bodo od 15. junija sodelovali na mladinski delovni akciji v Cabiliji.

Na proslavi odporiškega gibanja ligurske pokrajine blizu Genove so predstavniki italijanskega partizanskega združenja izročili Slovenceu Antonu Ukmarju iz Kopra — zlato kolajno za njegove zasluge v odporiškem gibanju Italije. Ukmar je bil komandant partizanske enote italijanskih partizanov v okolici Genove.

OPOZORILO

Véckrat se zgodi, da dopise, ki niso bili objavljeni, dopisniki zahtevajo nazaj. Zato opozarjamo vse, ki žele dopisovati v naš list, da rokopi- sov NE VRACAMO, kar je sicer jasno napisano v vsaki številki v kolofonu na zadnji strani.

Rokopisov ne vračamo zato, ker bi to preveč obremeno

nilo našo administracijo oziroma naš proračun. Pripominjamo, da jih tudi druge redakcije ne vračajo in jih nikoli niso vračale.

Zato svetujemo vsem, ki dopisujejo v naš list, da pišejo dopise v dvojniki in zadržijo kopijo pri sebi.

Uredništvo

DOPISNIKI NAM POROČAJO • DOPISNIKI NAM POROČAJO

Pionirske igre v Ptuj

V ptujski občini so že lani postavili program za proslavljanje 20. obletnice osvoboditve. Pionirski so v okviru jugoslovanskih pionirskih iger vključili tudi sodelovanje z borci. Mnogi borci so se odzvali njihovem povabilu. Pripravljeno so o svojih doživljajih v partizanih, v taboriščih in v zaporih.

Po solah so pionirji pripravili več proslav. Svoje odrede so imenovali v več krajih po najboljših zaslužnih borcih. Poleg tega zbirajo življenjepisne borcev, pomagajo urejati partizansko-pionirsko kroniko, urejajo spominske albume.

V šoli Toneta Znidaršiča v Ptujju so starejši učitelji in borci mlajšim učiteljem iz raznih krajev občine predavali o metodah prikaza nargodnosvobodilne borbe mladini. Mlajši učitelji so bili zelo zadovoljni; prav je, da o partizanskem boju ne beremo samo iz knjig, temveč poslušamo pripovedovanja tistih, ki so ga doživeli. Njihove besede so domače in najbolj prepričljive.

O zaključku Jugoslovanskih pionirskih iger bo letos v Ptujju prireditev pod naslovom »Pionirji odgovarjajo iz partizanske zgodovine svojega kraja«. Občinska zveza prijateljev mladine je imenovala komisijo, ki je iz knjige Ptuj v boju za lepše dni in Ptujškega zbornika izbrala najvažnejša dela, ki jih poznajo vsi učenci v občini. Udeležencem tekmovanja bo občinska zveza DPM pripravila izlet na Pohorje, skupaj z borci. Vsi učenci pa bodo dobili knjigo iz življenja partizanov.

A. ZIBERNA

Malomarnost ali kaj?

Pot po Gorenjski me je zanesla v Gozd Martuljek. Pred hotelom »Spik« stoji lep spomenik padlim borcem. Toda ta spomenik ni prav nič v čast namenu, kateremu služi. Imen na njem domala nisem mogel prebrati, vaza za rože je bila zapuščena.

Martuljek šteje več kot sto hiš, toda nobena, prav tako tudi nobena družbena organizacija ni niti za dvajseto obletnico osvoboditve uredila spomenika in okolice. Turisti so ga slikali... Po prazniku osvoboditve je nekdo ob neurejeni spomenik postavil venec in cvetje. Ne vem, kdo.

D. P.

Bil je velik junak

Zadnje čase se v Litiji večkrat sestanejo, ker pripravljamo za 20. letnico osvoboditve zbornik spominov. Vsako pove kak zanimiv drobec in tako nam raste sveženj spisov. Te dni sva se srečala z Gustijem Bučarjem z Grbina, ki mi je povedal marsikaj zanimivega.

V začetku je bil borec v brigadi, sredi poletja 1941 pa so ga skupaj

ŠE NEKAJ PRIPOMB

V celoti se strinjamo z dopisom tovariša Toneta Kebeta o invalidnih VVI, ki je bil objavljen 11. 5. 1965 v »TV 15«, v katerem je rečeno, da je glede na delovne invalide, ki imajo iste odstotke invalidnosti, treba uskladiti tudi vojaške vojne in-

valide od VIII. do X. skupine. Pri najnovejšem zvišanju invalidnih jih namreč niso upoštevali in so njihove dosedanje invalidnine ostale nespremenjene. K temu bi omenili samo primer 30-odstotnega vojnega invalida IX. skupine, ki je bil

ranjen pred kapitulacijo Italije. Ta se je z odprto rano na nogi boril še vse do končne zmage nad fašizmom. Rana se mu je popolnoma zazdravila šele leta 1957. Danes prejema letno 18.000 dinarjev invalidnine. Vprašujemo se, zakaj niso odločujoči forumi upoštevali tudi nas pri zadnjem zvišanju invalidnin in nam zboljšali življenjske pogoje, posebno še, če upoštevamo, da smo v borbi in tudi v po-vojni graditvi mnogo prispevali k naši socialistični ureditvi. Delovni invalidi z istimi odstotki invalidnosti so postali invalidi šele po vojni ali celo pred kratkim, pa imajo sedaj večje invalidnine, kot navaja tudi tovariš Tone Kebe.

Predlagamo, naj odločujoči činitelji o tem razpravljajo in zadevo pozitivno rešijo. Če nam vojaškim vojnim invalidom nižjih skupin že ne morejo določiti višje mesečne invalidnine, kar vsekakor zaslužimo, naj bi vsaj izenačili naše invalidnine z invalidninami delovnih invalidov enakih skupin in enake invalidnosti.

Enako so prizadete tudi vojne vdove in matere padlih borcev NOV, katerih družinske invalidnine so ostale tudi nespremenjene.

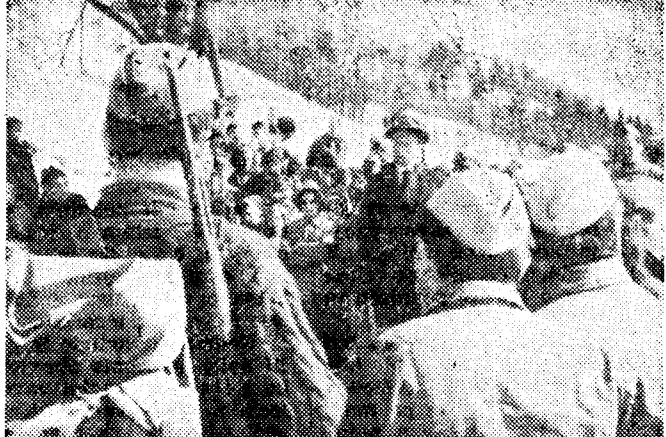
Delovni invalidi so po večini na ustreznih delovnih mestih, medtem ko smo vojaški vojni invalidi z enakimi odstotki nesposobnosti še vedno uvrščeni na enaka delovna mesta s popolnoma zdravimi delavci. A če hočemo obdržati svoj delovna mesta, moramo vztrajati pri svojem delu, čeprav je to za nas včasih zelo težko. Če naše invalidnosti ne upoštevajo podjetja, naj bi jo bolj upoštevali pristojni zakonodajni činitelji v skupščini.

Franc Klemenčič
Ivan Lučvik

Pohod na Cerkljansko

Letošnjega partizanskega pohoda na Cerkljansko se je udeležilo 170 študentov in študentk Višje šole za zdravstvene delavce. Višje upravne šole, Višje šole za socialne delavce in Visoke šole za politične vede iz Ljubljane. Srečanje s partizanskimi kraji in njihovimi junaki, solze veselja in spominov v očeh ljudi, ki so ponovno doživeli nepotvrjeno podobo nepozabne preteklosti, pomeni tudi za udeležence pohoda lepo doživetje.

Udeleženci so se formirali v odred, ki je nosil ime narodnega heroja Jožeta Miheveca-Rudarja. Obiskali so sodrodne padlih in polagali vence na grobove in k spomenikom. Med pohodom so izdali tudi tri številke posebnega biltena in organizirali dva mitinga.

Tovariš Stanko Petelin pripoveduje udeležencem pohoda o napadu 9. korpusa od 18. do 20. decembra 1944 na Gorenjo vas v Poljanski dolini

Današnja gozdarska koča na Pilu pri Gabrovki, kjer je med vojno potekala nemško-italijanska meja in so tam mimo prehajale partizanske patrulje. Tu je padlo mnogo žrtev — in vsako leto so na Pilu spominske proslave. — (Foto: Jože Zupantič)

z Zvonetom Bricem in Miškom Poglašenom določili za spremljevalca tovarišu Borisu Kraigherju. Ta bi moral na Štajersko obiskat naše enote, stabe in ustanove.

Na pot so krenili iz Semiča skozi dolino Starih žag, mimo Dolenjskih Toplic, Gabrovke in Pila k Litiji. Bilil so srečni, ko so spet uzrli s hribov domače kraje, saj so bili vsi trije litijski domačini.

Takrat so se zacele na Štajerskem priprave za osvoboditev Zr. Savinjske doline. Vodil jih je, takrat še major Franc Poglajen-Kranjc, komandant IV. operativne cone, doma z Grbina pri Litiji.

Bučar je sodeloval v nekaterih bojih. Pripovedoval mi je o napadu na Ljubno. Nemci so se krcvito upirali in nazadnje jih je ostalo še nekaj deset in v neki hiši sredi vasi. Tisto hišo je vzel na muho miner Ivan Okrajšek, ki so ga poznali mnogi štajerski partizani po drznih akcijah.

zan z OF in je naciste silovito sovražil.

Gusti Bučar pripoveduje, kako je Okrajšek miniral tisto hišo v Ljubnem:

»Sam se je odločil za drzen napad, ki ga je izvedel podnevi. Njegovi soborci so začeli silovito streljati s puškami in mitraljezi v okna, da so Nemci skrili svoje glave. Ivan pa je planil proti hiši z zavolem plastike, ki ga je vihtel v rokah in kričal, da bo to za Nemce potni list za odhod iz naših krajev. Zavoj je spustil skozi kleto tino in se naglo umaknil vesol, da se mu je to posrečilo. Kmalu zatem se je vsa stavba zamajala, zidovje se je rušilo. Ko se je hrup polegel, so začeli iz podre stabe lesti preživeli Nemci z dvignjenimi rokami. Bilo jih je 35...«

Zaradi tega sodi Bučar, da je bil Okrajšek velik junak.

Jože Zupantič

VSE ZA VIKEND

KO SE ODPRAVLJATE NA VIKEND, IZLET ALI PODOBNO, NE POZABITE, DA LAHKO NA ENEM MESTU IN V NAJKRAJŠEM CASU NAKUPITE VSE POTREBNO PRI

EP MARKET

odprto od 7.30 do 20. ure

LJUBLJANA:

- Cigaletova, ob nedeljah od 7.30 do 12. ure
- Titova 25, vsak dan do 23. ure
- Vojkova
- Savsko naselje, ob nedeljah od 7.30 do 12. ure
- Roška
- Prule, Prijateljeva ulica, ob nedeljah od 7.30 do 12. ure
- Celovška 63
- Sentvid, ob nedeljah od 7.30 do 12. ure

SKOFJA LOKA, Novi svet, ob nedeljah od 7.30 do 12. ure ■ STRAZISCE ■ KRANJ, Koroška 8, vsak dan od 6.30 naprej ■ KAMNIK, Trg talcev, ob nedeljah od 7.30 do 12. ure ■ RISOVEC ■ ZAGORJE, Cesta 9. avgusta ■ HRASTNIK ■ CRNOMELJ, Kolodvorska cesta

SAMOPOSTREŽBE, odprte od 7.30 do 20. ure:

LJUBLJANA:

- Titova 65
- Titova 82
- Bezenškova
- Vodovodna cesta

EP SUPERMARKET

LJUBLJANA, Pasaža na Aidovščini, NONSTOP od 8. do 21. ure

EP REHRANA

export-import LJUBLJANA

Ob tabornem ognju

Vojna je pustila posledice...

Posebno zadnje leto mnogi borci, ki doslej še niso uveljavili zahtevka za priznanje udeležbe v NOV, na vso moč hitijo, da ne bi bilo prepozno. Po mnogih letih obiskujejo svoje nekdanje bojne tovariše, obujajo spomine na borbo in ob koncu prošjo za pričevanje o navzočnosti v tej in tej partizanski enoti, od tega do tega dne. No, saj so celo na nekaterih rednih konferencah predlagali, naj borci čimprej uredijo svojo dvojno delovno dobo; pričé umirajo, spomini skozi dve desetletji in več pa zbledijo.

Toda nekateri borci o uveljavljanju dvojne delovne dobe menijo popolnoma drugače kot večina. Tako mi je pravil neki kmet iz Bukovega vrha v Poljanski dolini:

»Res je od osvoboditve minilo dvajset let. Toda, kdo je v

tem času računal, da bo enkrat treba iskati pričé za priznanje udeležbe v NOV. Nisem se boril zato, da bi danes dobil — ne vem kaj. Boril sem se za lepšo bodočnost, boljše in popolnoma drugačno od stanja pred vojno.«

Ta tovariš ima prav. Dandanes premnogi želijo iz »družbene lonca« potegniti kar največ. Kaj so pričakovali vsi borci, ki so štiri leta živeli bedno življenje, življenje, ki je vedno vtislo na nitki? Pričakovali so boljše življenje. Tako je tudi prav. Kot kaže, pa so nekateri pričakovali mnogo več...

Kmet iz Bukovega vrha je menil: »Pričakoval nisem nič drugega kot mir na svoji zemlji, da bi vsaj krompir v miru pojedel.«

Vojna je na borcih (na žalost premnogh) pustila nepopravljive posledice. Mnogi so si znali pomagati in so prišli do svojih pravic. Toda moj sogovornik?...

»Danes sem star in obnemogel, vojna je pustila posledice, davki so veliki. Prodati nimam kaj. Delal sem skozi vsa leta svobode in nič zahteval. Tako je bilo, ko sem bil zdrav. Sedaj pa bi rad, da bi mi priznali, kot ostalim. Marsikdo mi reče: »Ali ni sedaj, po dvajsetih letih, malce pozno? Ali si nisi znal poprej urediti?« Jaz sem mislil, takrat, ko smo preganjali fašiste, da je

vse urejeno, ko smo se postavili po robu okupatorjevim grozodejstvom. Da, že takrat sem mislil, da je bilo z našo borbo in svobodo vse urejeno, najlepše urejeno, tako, da lahko svobodno delamo in govorimo.«

Da, borci, ki niso poprej »računali«, da bodo uveljavili svojo pravico do boljšega življenja, prihajajo s težkimi srci po tiste podpise o sodelovanju v NOV.

Vprašujem krajevne organizacije ZZB, ali imajo toliko besede in moči, da bi takim »zamudnikom« pomagale priti do njihovih pravic.

V vsaki vasi so krajevne organizacije ZZB. Vsaka od teh pozna svoje ljudi. Če so med vojno znale tako uspešno voditi borbo, mar ne bi bilo prav, ko bi tudi danes imele spiske ljudi, katerim je treba pomagati iz stiske in katerim ne bi bilo treba iskati pričé, ki so razkrojene po vseh vetrovih? Lahko bi jim dale navste in navodila in jim skrajšale poti in čas za opravke v nevspešni zadevi.

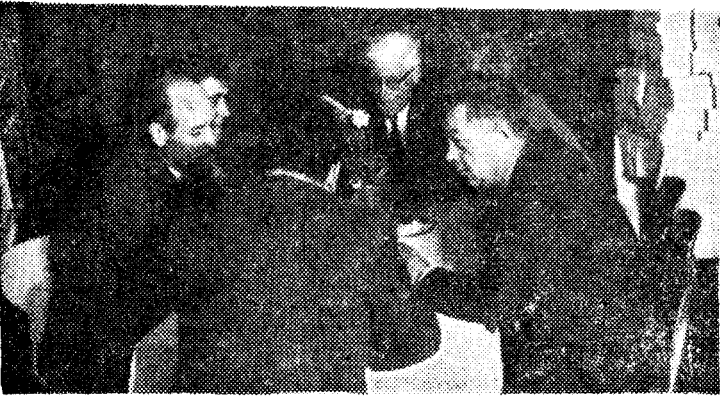
Krajevna organizacija, katerakoli naj bo, naj pregleda položaje svojih članov in zastavi svojo besedo. Tako bomo končali z marsikaterim negotovanjem.

Marija Petrič

Srečanje s prvoborci železničarji

Konec maja je bila na sedežu Skupnosti železniških podjetij Ljubljana slovesna podelitev priznanj vsem železničarjem prvoborcem iz naše republike. Upravni odbor Skupnosti ZP Ljubljana je namreč sklenil podeliti nagrade vsem prvoborcem železničarjem za njihovo

katerimi je bilo tudi pet narodnih herojev: Jože Borštnar, Bojan Polak, Tone Vidmar, Janez Hribar in Milan Zabukovec. Slovesni podelitvi nagrad pa so kot gostje prisostvovali tudi Franc Kimovec-Ziga, predsednik SZDL, Alojz Žokalj, sekretar v republiškem Izvrš-

Med gosti je bil navzoč na slovesnosti tudi Franc Kimovec-Ziga

sodelovanje in požrtvovalnost v NOV. Ob tej priliki so jim podelili doživljenjske proste vozovnice za vse proge v naši državi, medtem ko so jih obdarili tudi s spominskimi darili — knjigo s foto dokumenti o delu Partije iz predvojnega razdobja.

Srečanje železničarjev prvoborcev sovpada v čas praznovanja 20-letnice osvoboditve, h kateri so mnogi prispevali tudi železničarji. Veliko je bilo namreč železničarjev, ki so konec leta 1941 ali v začetku leta 1942 odšli v partizane, medtem ko so se drugi vključili v delo na terenu oziroma so prevzemali odgovorne naloge pri prevozu blaga in materiala za borce na terenu.

Da bi torej ponovno oživel vse napore in priznanja, ki so jih doprinesli železničarji borci v času NOV in med obnovo naše domovine, so podelili priznanja 90 železničarjem, med

nem svetu in nekateri drugi povabljenici.

Vse prisotne borce in goste je pozdravil v imenu upravnega odbora Skupnosti predsednik UO Milan Jerman, ki je med drugim poudaril pomen borb XIV. SNOB železničarjev, ki je bila ustanovljena po kapitulaciji Italije v Novem mestu. Ob tej priložnosti je tudi povedal, da je v NOV sodelovalo okoli 2000 železničarjev, več kot 440 borcev pa je padlo v narodnoosvobodilnem boju. Poleg žrtve, ki jih je terjala narodnoosvobodilna borba, je bilo ustrujenih 130 talcev-železničarjev, medtem ko jih je okrog 80 umrlo v koncentracijskih taboriščih.

V počastitev spomina padlih borcev so zbrani železničarji prvoborci položili tudi vence na grobnico narodnih herojev in k spomeniku padlih v ulici Stare pravde, medtem ko so v začetku slovesnosti počastili padle tovariške z enominutnim molkom.

PARTIZANSKA ZAKLADNICA

Iz Carbonare v domovino

Italijanski karabinjerji so me januarja 1942 s tremi tovariši vred, priklenjene na isto verigo, odpeljali na jug Italije. Dne 21. januarja smo se po približno 1200 km dolgi vožnji znašli blizu podplata italijanskega škornja v delovni koloniji »Bonifica di Pisticci«.

Tam smo našli cel babilon. Razen jugoslovanskih narodnostni so bili tam še Francozi, Poljaki, Grki, Židje in Italijani. Življenje pa ni bilo tako težko kot drugje, saj je bilo naše taborišče na planoti, obsegajoči kakih 30 kv. kilometrov, med rekama Basenta in Bradano, kakih 15 km severno od Tarantskega zaliva. Vsega skupaj nas je bilo nekaj nad 1000, stanovali smo v hišah, ki so bile namenjene kolonistom. Ti naj bi prišli, ko bi mi obdelali zemljo, zgradili ceste in drugo. Vsaka hiša je imela sobo, kuhinjo z odprtimi ognjiščem in hlev. V njej pa je stanovalo 30 do 40 internirancev. Od ene do druge je bilo kakih 500 m. Kdor ni hotel čistiti visokega trnovega grmovja, je lahko računal, da ga bodo poslali v druga taborišča, kjer je bilo neprimerno huje.

Ko sem prišel v taborišče, kakše širše organizacije nisem zapazil. Šele pozneje sem zvedel, da so komunisti organizirani. Zvem za splošno geslo, da moramo delati, ker se bomo tako ohranili pri življenju, soborni za kasnejše akcije. Med

nami je bilo tudi nekaj neznačajnežev, zlasti med interniranci italijanske narodnosti, ki so vsako našo besedo nesli na ušesa komandi taborišča.

Delal sem v »geodetski« sku-pini, katere idejni vodja je bil tovariš Nikola Mandič, zdaj poslanik SFRJ v Rimu. Nadalje je bil v skupini tudi neki Pero Kostić, prej študent ljubljanske univerze, kasneje pa komandant enega izmed bataljonov 1. prekmorske brigade. Bil pa je tudi neki četniški somišljenik iz Crne gore. Za Mandiča vem, da je bil že takrat član KP. Veliko smo politizirali, toda zdaj se mi, da komunisti niso imeli pravilnega stališča do množičnosti dela in so se preveč zapirali vase. Veliko število internirancev pa je tudi samo čakalo konec vojne, da bodo lahko šli domov.

Po izkrcanju zaveznikov na Siciliji je v taborišču vidno popustila disciplina. Podnevi smo se skrivali po grmovju, ponoči pa spali po naših hišah. Taboriščna straža si nas ni upala nadlegovati, ker so sutili, da imamo nekaj pištol in improviziranih ročnih bomb.

Tako smo dočakali 13. september 1943. Tisto noč sem bil določen za nekakšnega dežurnega sredi bodočega središča kolonije. Okoli 23. ure sem zaslišal tamkaj streljanje. Pomislil sem, da so se spoprijeli fašisti in karabinjerji in pohitel tja. Na pol poti me je ustavil ameriški vojak in da ni bilo zraven nekega Zeljka, po rodu Dalmatinca, bi me najbrž ustrelil. Ta Zeljko je nekaj dni prej ukradel taboriščni upravi avto in se odpeljal 80 km daleč v Taranto po zavezniške vojake.

Po eni uri se nas je zbralo v središču kolonije kakih 150 internirancev, po večini Slovencev. Odšli smo proti jugu, proti postaji Metaponto, vodilo nas je kakih 10 zavezniških vojakov pod poveljstvom oficirja po narodni Poljaka. Manjši vlak nas je odpeljal v Taranto, kjer so nas nastanili v nekem hotelu. Znal sem nekaj angleščine in bil sem rezervni oficir bivše jugoslovanske vojske, zato so me Angleži brž začeli snubiti v svojo vojsko, pa tudi druge. To snubljenje smo seveda odklanjali, zato so nas čez nekaj dni prenesli v neko šolo, nato pa v neki očišči gal, kjer nismo imeli nobene strehe nad glavo, niti soto-rov. Semkaj so prišle prihajati skupine internirancev iz drugih taborišč. S Tremitov je prišla skupina pod vodstvom tovarišev Bobnarja in pokojnega Milana Kmetza. Proti koncu septembra sta se poljavila med nami bivša jugoslovanska oficirja poročnik Dacić in podporočnik Mihailović. Z grožnjami sta skušala vplivati na nas za odhod v Afriko in vstop v kraljevo vojsko. Takrat nas je bilo že nad tristo, uspeha pa nista imela nobenega in sta morala praznih rok oditi. Posledice smo kmalu čutili.

Pognali so nas v Carbonaro, v taborišču, kjer so imeli zaprte bivše vojne ujetnike, Angleže in Američane, ki so jih rešili iz italijanskih taborišč. Okoli taborišča je bila bodeča žica z visokimi straznimi stolpi, na njih pa so stražili indijci v taborišču pa smo našli precej rojakov, ki so prišli od drugod. Tam je bila tovarišica Vida Tomšičeva.

V taborišču sta bili tudi dve baraki četnikov, ki so imeli precejšnje ugodnosti. Na kapah niso imeli četniških značk, pač pa jugoslovanske kokarde, bili so tudi oboroženi s pištolami, bombami in puškami. Imeli so tudi dobre obleke, boljše hrano in pravico do izhoda iz taborišča. Pribežali so v Italijo pred našo vojsko. Prav tako je bilo v taborišču precej slovenskih klerikincev, za katere si nisemo znali pojasniti, kako so prišli v Italijo.

Četniki so seveda takoj začeli nagovarjati naše ljudi, da bi se jim pridružili. Posamezniki so šli tako daleč, da so našimi fantom ponujali svoje sestre in žene.

Po svoji strani pa smo mi takoj po prihodu spontano stopili v »brigado«. Taboriščni komite nas je organiziral v čete in takaj smo začeli z vajami, čeprav goli in bos. Tako smo se pripravljali na proslavo obeh Oktobrske revolucije. Naša brigada, tedaj že nad 1000 borcev, je bila na zbornem mestu. Tik pred začetkom proslave je pridružio tih kakih 30 Kanadčanov, oboroženih z brzostrelkami. Vodil jih je neki angloameriški podoficir. Na strehi četniških barak so imeli že pripravljeno mitraljeze, mi pa se nismo dali zhe-zati. Proslavo so sicer prenehali, toda v zbornem mestu smo odkorakali v narodnem mimohodu.

Dne 19. novembra smo se odpeljali v vlakom v Gravino. Tj nismo šli na slano, ker smo namreč postali izvidniki, da bi ugotovili, kako je tamkaj. Tudi tam smo bili vojaško organizirani. V začetku decembra so nam Angloameričani dali obleke in osebno orožje. Skle-pali smo, da je to posledica 29. novembra, da je konferenca »velikih treh« v Teheranu. Tudi nam niso le orožja in kap. Nemstvo kap smo zvrli iz volenih želez nekakšne tuchone in vanje pršili rdečo zvezdo iz rdečega blaga, kartona ali celo papirja.

Za nekaj dni pozneje je naše vodstvo v Gravino delovalo 200 tovarišev, da sredaj kot 5. bataljon 1. prekmorske brigade smo prišli v domovino. Komandant je postal ing. Gašper Muha, ki pa ni hotel

prevzeti tega položaja in je izjavil, da ne gre na zimo v Jugoslavijo. Zakaj, ne vem. Zato so ta položaj ponudili meni, za komisarja pa so imenovali Antona Šturma, za pomočnika pa Jožeta Semeta.

Kmalu nato smo se odpeljali iz Gravine v vlakom v pristanišče v Bariju. O mraku smo se izkrcali. Čakali sta nas dve motorni ladji. Zavezniki so hoteli, da bi se takoj vkrcaji in odpeljali, mi pa nismo hoteli nikamor brez orožja. Balj smo se, da nas ne bi odpeljali v Afriko. Začelo se je dolgotrajno preračkanje in pregovarjanje, ki se je končalo tako, da so nam čez nekaj ur le pripeljali orožje. To so bile dolge in kratke italijanske puške, nekaj lahkih »bred« in pripadajoča municija. Vsak vojak je dobil po 200 nabojev.

Potem smo se vkrcaji in odpeljali. Bili smo blizu »ostroge« italijanskega škornja, pri Monte Garganu, ko smo zaslišali nad seboj brenenje letalskih motorjev. Ustavili smo se in ladje so pogasile luči. Kmalu nato smo slišali močne eksplozije, Nemci so bombardirali Bari.

Ko so letala odletela, smo odpluli dalje, naravnost proti severu. Okoli 12. ure naslednjega dne smo se izkrcali v Veliki luči na Korčuli. Prebivalci malega mesteca so nas sprejeli zelo prisrčno. Čudili so se našim uniformam in v začetku, dokler nas niso slišali govoriti, sploh niso verjeli, da smo pripadniki NOV. Nastanili smo se

obali. Ze 4. januarja 1944 smo se odpeljali s kakimi desetimi ladjami z otoka proti severu. Vkrcaji je bilo kakih 700 prekmorcev. Morje je bilo strašno, ladje slabe in počasne, dve sta se menda z borci vred izgubili in potopili. Po mojih računih smo se vozili tri dni. Na Kornatu in Dugem otoku smo bili nekaj časa brez hrane in vode. Dne 7. januarja smo se končno v svetli mesečni noči izkrcali v Pakoštanih pri Biogradu. Vsi smo bili srečni, da smo le prišli na kopno. Takoj nato je moj bataljon skupaj s šestim odšel mimo Vranskega jezera v vas Vrano, nato pa v Banjanec in Budak. Tam je bil moj bataljon, ki je že prej izgubil eno četo in en vod, razpuščen. Postal sem namestnik komandanta prejšnjega 6. bataljona. Komandant je bil Kostić, ki sem ga poznal še iz taborišča v Pisticci. Pozneje je padel v Mliništu v Bosni.

Iz Budaka smo začeli s poskusi, da bi se preko po Nemcih zasedenega ozemlja in čez Velebit prebili v Bosno. Šli smo preko Ervenika, Zegara, Dubopadniki NOV. Nastanili smo se

Borci prekmorskih brigad se v Bariju pripravljajo na pot za dokončno osvoboditev domovine

v šoli, 5. decembra pa smo odšli peš v Blato. Tudi tam nismo dolgo ostali. Nismo imeli ne hrane ne vode. Za bataljon smo dobili vsak dan od komande mesta po en sod slan rib in vina, kolikor smo ga hoteli, vode pa ni bilo niti za kuho. Dne 12. decembra smo se spet vrnili v Velo luko. Štab se je nastanil v neki hiši izven mesteca. Čete pa so zasedle položaje okoli Vele luke in nad bližnjimi zalivi.

Tiste dni se je zbrala partijska celica bataljona in kot je kasneje pripovedoval tovariš Šturm, so imeli namen razpravljati tudi o mojem sprejemu. Toda prav tedaj so priletela nemška letala in začela bombardirati Velo luko. Komunisti so se razšli, jaz pa sem ostal nečlan do marca 1945.

Tisti čas so Nemci napadli Korčulo. Z njimi sta se bojevali 13. dalmatinska in naša 1. prekmorska brigada. Naš bataljon se teh bojev kot celota ni udeležil. Pač pa so Nemci napadli vod v zalivu Carbunu in ga skoraj vsega zajeli. Vodnik je bil tovariš Alojz Žužek. Ta vod so Nemci najprej odrezali od glavnine in torej štab ne more biti kriv za to nesrečo.

Po evakuaciji otoka je ostala v luki Treporti še 3. četa našega bataljona. Nismo je mogli pravočasno obvestiti o umiku niti s kurirjem niti s telefonom, ker so ukinili telefonsko postajo na Humu, ne da bi o tem obvestili naš štab. Zato je ta četa prišla na celino neokrnjena in taka ostala prav do Drvarja, kjer se je njen komandir Štiblj smrtno ponesrečil z angleško brzostrelko.

Dne 27. decembra se je na Hvaru zbralo nekaj naših bataljonov, med njimi tudi moj. Odpeljali so nas na Vis, kjer smo takoj zasedli položaje ob

pine, Glogovog Polja, toda moralni smo se vrniti v Turovac. Naleteli smo namreč na zaščitnico neke nemške divizije, ki nas je obsula z mimami. Imeli smo nekaj ranjenih.

Dne 20. januarja smo končno le prišli čez Velebit v Srb. Po dolgih in napornih pohodih in nekaj praskah z Nemci smo prišli 22. januarja 1944 v Glavico pri Drvarju.

Tam so našo 1. prekmorsko uradno razpustili. Postal sem komandant skupine 610 Slovencev, ki so bili razporejeni v 1. proletarsko divizijo. Komisar je bil Stane Bobnar. 1. februarja smo se s partizanskim vlakom odpeljali do postaje Crni potoci, od tam pa peš odšli preko Vrbljan v Ribnik in dalje v Dolenjo Slatino. Tudi tam se nismo ustavili. Po petdnevnem neprekinjenem pohodu preko Medna, Mrkonjičgrada, Barevega, Gornjega Bešpelja, Zasavice, Petrovega polja, Vojnovičev in Lazičev smo prispeli dne 10. februarja v Gornje Beloučje pod Vučarj planino. Tam smo pokopali nekaj naših borcev, med njimi Janeza Tavčarja iz Spodnje Šiške v Ljubljani.

Dne 12. februarja smo se na Carevem polju vključili v 13. proletarsko in 3. krajiško brigado. Vsi od deseterjev do mene, komandanta bataljona, smo postali navadni borci. Postal sem borec 3. čete 2. bataljona 13. proletarske brigade.

Kako je bilo kasneje s posamezniki izmed 600 prekmorcev, ne vem. Spominjam se, da sem jih srečal po vsej Jugoslaviji. Večina jih je najbrž padla. Po vojni, na zborovanju na Okroglici, se nas je zbralo le še kakih 60. Šele po vojni so nekateri, ki so ostali v J.L.A., dobili oficirske in podoficirske čine.

Stane Kremžar

PRI PLANKARJEVIH

29. maja so na Plankarjevi domačiji v Potoku pri Stični odkrili spominsko ploščo v spomin Silvestru Plankarju-Silvu. Prisostvoval sem odkritju, se pomenkoval s Plankarjevimi in zapisal besede srečanja s staro partizansko družino.

Dolinca pri Stični nas je prijazno sprejela. Kraj je nekaj dobil ime po potoku, ki veselo poskakuje preko grape. Plankarjevo domačijo smo uzrli šele, ko smo zapeljali čez širok brunast mostiček. Kar neznanca se nam je zdelo domačija, tako stisnjena med visokimi gozdnatimi vzpetinami. Da je stari Plankar nekoč bil mlinar, pripovedujejo velikanska mlinska kolesa za hišo. Zob časa jih je nagrizel in obarval s temno, skoraj črno barvo; le včasih jih voda požene v vesel tek. Plankarjeva domačija je bila pred vojno najimovitejša naokoli. Toda prišla je vojna, otroci so odšli po svetu. Na zemlji je ostal samo eden z družino.

Osem otrok je bilo v Plankarjevi družini. Trije so bili v partizanih, med njimi tudi Silvester, »neugnani študent Silvo iz Ljubljane«. Ze kmalu po kapitulaciji Italije se je vsa Plankarjeva družina vključila v narodnoosvobodilno gibanje. Silvester je dal svoje mlado življenje za svobodo.

Ze leta 1941 je bila Plankarjeva domačija dobra postojanka, kjer so se zbirali prvi okoliški partizani. Od tod je vodilna ilegalna zveza v Ivančno gorico in

Ljubljano. Plankarjeva družina je v letu 1942, v najtežjih časih po italijanski ofenzivi, oskrbovala okrogno tehniko s potrebnim materialom. Leta 1943 so Silvester, Pepca in Jože odšli v partizane. Drugi domači, ki so ostali doma, so še naprej aktivno delovali za NOB.

Spomladi 1943, ko je znova začel okrožni partijski komite in SKOJ Stična, je Vestel deloval v Ljubljani, od koder je stalno spremljal dejavnost domače mladinske organizacije. Zato so ga izključili iz gimnazija. Ob kapitulaciji Italije se je vrnil v svoj rojstni kraj. Dva meseca je deloval v okrožnem komiteju SKOJ, nato pa je odšel v partizane.

Z Dolenjske se je Vestel napotil na Štajersko, kamor je prišel spomladi 1944. Bil je sekretar SKOJ za celjsko okrožje. Junija so ga izvolili v okrožni komite KPS Celje. Ob koncu novembra je odšel na Koroško in deloval v okrožnem komiteju KPS Velikovec.

Vestel je tudi po vojni — do spomladi 1946 — deloval na Koroškem in se boril za pravice koroških Slovencev. Dvakrat so ga ujeli in ga naposled v nepojasnjenih okoliščinah ubili...

Po odkritju spominske plošče sem se pomenkoval s Karlom, edinim Plankarjem, ki je ostal na gruntu in tako prevzel na svoja pleča breme kmečkega življenja. »Zemlja mi malo daje, drugih dohodkov pa nimam,« je povedal Karel. »Težko je tu živeti. Vsi otroci —

tri dekleta in dva fanta — hodijo v šolo. To pa stane. In hrana; za vsako peko porabim 13 kilogramov moke, ki zadostuje za štiri do pet dni.«

Plankarjeva domačija potrebuje temeljitega popravila. Karel je zaprosil za posojilo. »Hišo želim vsaj malo spraviti v red. Bolje nam bo, ko bom imel urejeno posebno delovno dobo.« Karel je zemljo prevzel šele leta 1947. Poprej je bil železničar.

»Leta druge svetovne vojne so mi ostala v živem spominu. Partizanom smo dajali vse, kar smo imeli. Imeli pa smo dovolj, predvsem kruha, saj je bil oče mlinar. Leta 1942 so Italijani pričeli sumničati; verjetno nas je nekdo izdal. Večkrat smo jih imeli na vratu. Sicer pa je po italijanski ofenzivi politično življenje za nekaj časa zamrlo; mnogi so se nasilja ustrašili in samo najpogumnejši so zdržali. Vestel ni poznal strahu. Kadar koli je šel v akcijo, je dejal: »Se bom že kako izmazal.«

Od velike Plankarjeve družine je samo eden ostal na zemlji. Karlova dekleta se ves dan učijo. Pravijo, da bodo zagotovo odšli v mesto. Fanta sta nekoliko bolj zavzeta za delo doma. »Na otroke se večkrat jezim. Kaj bo potem, ko bodo odšli zdoma?«

Zivljenje teče naprej. Ko smo se poslovlili od prijatne dolinice in zbranih Plankarjevih, smo sami pri sebi želeli, da bi Plankarjeva domačija še stala in pripovedovala o zgodovini svojih revolucionarnih sinov in hčera.

Z. C.

Na Plankarjevi domačiji so odkrili spominsko ploščo

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

...kako je bila oborožena kraljevska jugoslovanska vojska?

Do prve pripravljenosti nekaterih enot stare jugoslovanske vojske je prišlo že septembra 1939. leta, nato pa še maja leta 1940. Ko pa so bile nemške enote v začetku marca 1941 vkrakale v Bolgarijo, je vrhovno poveljstvo takratne vojske vpoklicalo skoraj vse enote, tako da je bilo konec marca 1941 pod orožjem že kakih 600.000 mož.

Vojska pa je imela zelo slabo opremo in oborožitev. Orožje je bilo zastarelo. To velja zlasti za mitraljeze, pehotne topove in protiletalsko topništvo. Orožja pa tudi ni bilo dovolj: pehotna divizija, v kateri je bilo več kot 20.000 mož, je imela le 24 protitankovskih topov in 6 protiletalskih mitraljevov.

Primanjkovalo je tudi municije, zlasti topniške. Namesto desetih sta bila na voljo le dva in pol bojna kompleta. Protitankovski topovi so imeli

Ali veste...

samo po 200 granat. Za puške in mitraljeze so pripravili približno milijardo nabojev, v skladiščih pa je bilo osem milijonov ročnih bomb.

Celade je dobilo samo 15 % vojakov iz operativnih enot. Uniform je bilo dovolj le za operativno vojsko, primanjkovalo pa je nahrbtnikov in odevi.

Gibljivost vojske je bila izredno nizka — 20 do 30 km na dan. Motorizirane so bile le težka artilerija vrhovnega poveljstva, armadni protiletalski divizion, protitankovski divizion in konjeniški divizion, v nekaterih manjših transportnih enotah.

...ali še uporabljajo optične telefone?

Optične telefone ali fotofone so začeli uvajati tik pred začetkom druge svetovne vojne, uporabljali pa so jih predvsem za zvezo prek ovir, ki so preprečevale vzpostavitev telefonske linije (reke, soteske itd.). Delovali so s pomočjo svetlobnega snopa, ki so ga usmerjali v fotocočno nasprotno postajo. Optični telefoni niso imeli velikega dosega, uporabljali pa so jih lahko le ob lepem vremenu in zato so jih kmalu nadomestile radiorelejne in infra rdeče naprave.

...koliko konvojev so med II. svetovno vojno zahodni zavezniki napotili v Sovjetsko zvezo?

Tako imenovane arktične konvoje, s katerimi so zahodni zavezniki pošiljali Sovjetski zvezi vojaško pomoč, so uvedli že v drugi polovici 1941. leta. Do konca tega leta je proti Sovjetski zvezi odplulo 110 ladij s 300.000 tonami materiala. Nemcem je uspelo potopiti le dve ladiji z 10.000 tonami materiala.

Naslednjega leta se je število konvojev in ladij z zavezniško pomočjo še povečalo, hkrati s tem pa se je povečala tudi prizadevanost nemškega letalstva in podmorniškega ladjevja. Zato so zavezniki morali vsak konvoj dobro varovati. Znan je primer s konvojem »FQ 18«, v katerem je bilo 39 trgovskih ladij, varovalo pa jih je 38 raznih vojnih ladij in 15 letal. V zvezi temu pa je Nemcem uspelo potopiti 13 trgovskih ladij.

Do konca vojne je v sovjetska arktična pristanišča odplulo skupno 42 konvojev z 813 ladjami, izmed katerih so jih Nemci potopili 91 ali 11 %. V nasprotni smeri pa je plulo 36 konvojev s 717 ladjami. V matična pristanišča so se vrnile vse ladje razen petindesetih, ki so jih Nemci spotoma potopili.

...kaj so kilotone in megatone?

Pri jedrskih eksplozijah nastaja tolikšna energija, da jo morajo označevati z kilotoni ali celo megatonami. Če na primer govorimo o eksploziji 10-kilotonske jedrske bombe, to pomeni, da se ob tej priložnosti razvije enaka energija kot ob eksploziji 10.000 ton (1 kilotona je torej 1000 ton) trinitrotoluola. Če pa gre za eksplozijo, denimo, 10-megatonske jedrske bombe, nastaja energija, ki ustreza eksploziji 10.000.000 ton trinitrotoluola (1 megatona je 1.000.000 ton). Znano je, da imajo velike sile na voljo že različne jedrske bombe — z močjo od 0,1 kilotone do 100 in še več megaton.

Od vse energije, ki nastane ob eksploziji jedrske bombe, odraža na udarni valček 50 odstotkov, na toplotno sevanje 35 odstotkov, na reaktivno sevanje pa 15 odstotkov.

BEOGRAJSKI ČASOPIS NIN JE PRED KRATKIM OBJAVIL SPOMINE NEKDANJEGA KOMANDANTA 3. JUGOSLOVANSKE ARMADE NA DOGODKE, KI SO SE ODIGRALE PRED DVEMA DESETLETJEMA. NEKAJ NAJZANIMIVEJSIH ODLOMKOV POSREDUJEMO TUDI NAŠIM BRALCEM.

Španski borec v francoskem taborišču

Generalpolkovnik Kosta Nadj, Hrvat in strojni ključavničar iz Petrovaradina, je sin ljudstva, ki se nikoli v svoji zgodovini ni pustilo zatirati.

V dneh, ko so hitlerjevci svojega poplivanega ambasadorja, ki ga je 27. marca ljudstvo osramotilo pred beograjsko stolno cerkvijo, maščevali s postavljanjem večal za nedolžne Jugoslovane in na tankih prinášali »novi red« v Jugoslavijo, je Kosta Nadj bil zelo daleč od svojega Petrovaradina. Usoda je hotela, da se je kot aktivni udeleženec španske državljanske vojne po zlomu republikanske Španije znašel v koncentracijskem taborišču v Franciji. Tam je ostal dve leti in pol, ob nezadostni hrani, brez novic o svojih domačih, pod bremenom policijske taktike nenehnega psihičnega pritiska.

Nekega junijskega dne leta 1940 so do protifašistov v tem taborišču prodrli glasovi o grozljivem hrumenju Hitlerjevih tankovskih gosenic v severni Franciji. Tretje francoske republike ni bilo več in Hitler je paradiral že v Parizu, toda borca španske državljanske vojne so še vedno imeli za bodočo žico. Sreča je bila le v tem, da je to taborišče bilo na ozemlju vichyske Francije, vendar so se Nemci kmalu pojavili tudi tam. Nekega dne je v taborišče prispela skupina nemških oficirjev iz organizacije TODT, ki je iskala delavce za nemške tovarne.

Tako se je zgodilo, da je edina pot iz taborišča v Jugoslavijo peljala čez — hitlerjevsko Nemčijo. Vsem internirancem pa je bilo znano tudi navodilo Centralnega komiteja: vsak, ki je zna nemško, poslati v Nemčijo in mu od tam pripraviti beg domov.

Tudi Kosta Nadj je znal nemško. Takrat se je Nemcem javilo dvaindvajset taboriščnikov, češ da so Hrvati in da so pripravljeni kot strojni delavci delati v Nemčiji.

Kosta Nadj je še kot mlad fant delal v letalski tovarni »Ikarus« v Zemunu, potem ko je bil dokončan vojaško letalsko šolo. Kraljevina Jugoslavija pa mu takrat ni dala oficirskih epolet, temveč ga je poslala v zapor. Tam je prebil dve leti, nato pa si je čez zid jetnišnice pomagal v svobodo, kar je zanj pomenilo — odhod v Španijo.

Generalpolkovnik Kosta Nadj

Srečanje z gestapom

Z nemško dovolilnico v žepu je lahko iz taborišča krenil čez mejo Hitlerjevega rajha. Razporedili so ga na delo v tovarni za podmornice v mestu Dessau. Tam je prišlo tudi do prvega srečanja z gestapom.

»Ko je bil nekdo izmed naših,« se spominja Kosta Nadj, »na zdravniškem pregledu, zdravnikom niso ušle brazgotine od ran na njegovem hrbtu. Začeli so ga spraševati. Naš tovariš se je zmedel in priznal, da je bil ranjen. Kje pa so te ranile?« so zdravniki silili vanj. »V Španiji,« je odgovoril in dodal: »Sicer pa je tu še precej takih.« To je imelo za posledico, da so gestapovci pridreli v naše barake in nas vse zaprli. Zvezali so nas in spraševali, če smo res bili v Španiji. Sklenili smo, da bomo govorili resnico.

»Da, borili smo se v Španiji,« smo priznavali vsi zapovrstjo.

Vse kaže, da je naša hrabrost, pravzaprav že predrznost, bila Nemcem všeč. Sicer pa bi molčanje bilo povsem brez pomena. Kaj naj bi jim rekel, ko pa sem bil v Španiji kar štirikrat ranjen...«

V vlogi lažnega šoferja

»Kaj pa so nato storili Nemci?«

»Poslali so nas v neko taborišče blizu Braunschweiga. Zaposlili so nas pri najtežjih delih. Od jutra do večera smo kopali zemljo in jo prevažali. Zelo sem shušal. Imel sem manj kot petdeset kilogramov. Vedel sem, da do go ne bom mogel več vzdržati tolikšnih naporov.

Nekega jutra so nas zbrali in povprašali, če je kak šofer med nami. Ne da bi mnogo razmiš-

ljal, sem se prijavil. Šofirati nisem znal, menil pa sem, da Nemci ne bodo dovolili kakemu zaporniku sesti za volan in prepeljavati nemške oficirje. Tvegal sem, da me razkrinkajo, toda bil sem že na koncu svojih moči.

Nato so me Nemci odvedli pred avtomobil komandanta taborišča. Ta je nekaj bil boksar. Zabaval se je tako, da je med sprehajanjem po taborišču šibal zapornike in jih, slabotne in izčrpane, z golimi rokami prevračal v zraku. Tako sem stal pred njegovim avtomobilom in ga strokovnjaško ogledoval, hkrati pa se bal, da Nemci ne odkrijejo laži. Vedel sem, da bi to bila zame zanesljiva smrt.

Sreča me ni zapustila. Zgodilo se je prav to, na kar sem bil računal: moj posel je bil pranje in čiščenje avtomobila. Z vsi

vnemo sem se vrgel na lišpanje avtomobila tega boksarja, medtem ko je Maks Bače, moj tovariš od doma in iz Španije, moral skrbeti za njegovega volčjaka. Maksu je šinila pametna misel v glavo: kradla sva mleko in hrano, ki jo je komandant taborišča določil za svojega psa, si jo delila in se tako v kratkem spet opomogla.

»Ste se kdaj, kot lažni šofer, znašli tudi v nevarnosti?«

»Seveda! — Nekega dne mi je komandant ukazal, naj pripeljem avtomobil iz garaže. Ustrašil sem se. Kako naj pripeljem avtomobil, ko pa ne znam šofirati? Mislim sem že, da bo to hkrati tudi konec zapornika 2222. To je bila namreč moja številka. Kaj sem hotel. Z rokami sem potisnil avtomobil iz garaže. To mi ni bilo težko, ker je šlo za mali »Opel-Kapitan« in ker je bila garaža na ravnem zemljišču.

Komandant me je ves čas opazoval, nato pa zakričal: »Zakaj nisi vžgal motorja in pripeljal avtomobila, kot se spodobi? V takšnih situacijah doseže človeška iznajdljivost menda svoj višek.« Bal sem se, da bi vam umazal avtomobil, sem mu odgovoril, kot bi izstrelil iz puške, »ker imam umazane čevlje in obleko.«

Komandant je nato povsili svoj korobač in se zasmejal. Odgovor mi je bil všeč, ker je s svojimi kokošjimi možgani ugotovil, da ga cenim.«

V prihodnji številki:

- BEG IZ TABORIŠČA
- NEPREDVIDENO SREČANJE
- V USTAŠKIH OKOVIH

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Fantje razkladajo municijo, verjetno nekje na Cerkljanskem. Tako namreč sodimo po kamniti stavbi v ozadju. Kaj več o fotografiji ne bi mogli povedati. Zato jo dobro pogledajte in nam čimprej sporočite, koga je fotograf ujel v svoj objekt in kdaj ter kje je slika nastala

NADZVOČNI PRESTREZALEC »L-12«

Za polet z nadzvočno hitrostjo morajo piloti obleči posebne obleke — skafandre

NA PARADI, KI JE BILA V BEOGRADU NA DAN ZMAGE, SO VZBUJALA POZORNOST DOMAČIH IN TUJIH OPAZOVALCEV NEKATERA NOVA OROŽJA, KI JIH NA PREJŠNJIH PARADAH ŠE NI BILO OPAZITI. ZLASTI PA TO VELJA ZA NADZVOČNI PRESTREZALEC »L-12«.

Piloti teh letal so oblečeni dokaž nenavadno. V svojih skafandrih so podobni marsovcem. Slična oblačila imajo tudi kozmonavti. Skafandri niso tipizirani, temveč ga napravijo vsakemu pilotu po meri.

V skafandru so vtikane mnoge elastične cevčice, v katerih po potrebi spreminjajo pritisk zraka. Zakaj? Piloti teh nadzvočnih letal morajo pogosto spreminjati položaj letala (pri vzponu, obračanju in manevriranju). Spremembe so tako nagle, da kri iz zgornjega dela pilotovega telesa prehaja v spodnje dele in nasprotno. To pa pomeni nezavest. Da bi jo preprečili, avtomatično povečujejo pritisk v cevčicah, te pa takrat močneje pritiskajo na pilotovo telo in onemogočajo prehitro pretakanje krvi iz enega v drugi del njegovega telesa.

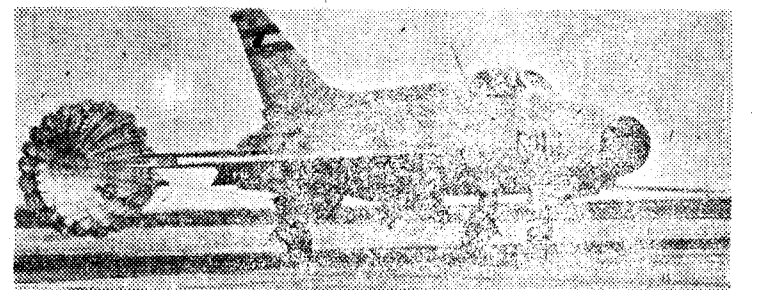
S temi našimi najnovejšimi letali se piloti vsakodneвно urijo, letajo pa silno visoko in zelo hitro. Prebijanje »zvočnega zidu« je nekaj povsem običajnega. Čim mahmeter pokaže hitrost, ki je večja kot 1200 kilometrov na uro, pilot ve, da je prešel to »famozno« hitrost.

Ob tej priložnosti, če prestrezalet leti največ 10.000 metrov iznad zemeljske površine, slišimo strahovit pok, tako močan, da nam lahko poči bobnič, da se zdobe šipe in da se utegne podreti celo kaka slabše zgrajena hiša. Pri tej kritični hitrosti nastaja namreč pred krili in nosom letala tako imenovana zračna blazina, ki jo letalov ob

prehodu v nadzvočno hitrost prebija. »Prebiti« zrak nato v večjem loku drsi nad zgornjimi in spodnjimi površinami letala, za letalom pa nastaja vakuum — podpritisek. Tu se zrak naglo spaja, kar povzroča tako močan šum, da ga je na zemeljski površini slišati kot eksplozijo.

S kakšno hitrostjo lahko leti prestrezalet »L-12«? Njegova hitrost je v veliki meri odvisna od višine, na kateri leti. V primeru, če leti 15.000 metrov visoko, bo letalo doseglo celo 2400 kilometrov na uro.

Zanimivo pa je opazovati pristajanje letala. Prestrezalet »L-12« ima sorazmerno majhna krila, precej manjša kot pa drugi reaktivci. To pomeni, da je pri manjših brzinah dokaž nestabilen. Zato mora pristajati sorazmerno z veliko hitrostjo. Ko pa je že na betonski stezi, pilot iz repa letala sproži posebno padalo, ki mu pomaga, da se lahko njegovo letalo čim hitreje ustavi.

Letalo tipa L-12 z nadzvočno hitrostjo s padalom pri pristajanju

Koliko vojaštva se je udeležilo sovražnikove pete ofenzive?

V četrti ofenzivi sovražniku ni uspelo uničiti glavne Narodnoosvobodilne vojske, ki se je po enomesečnih bojih ob Neretvi sredi marca 1943. leta s 4000 ranjenimi prebila v Hercegovino in Crno goro. Ob tej priložnosti je povsem razbila jedro Mihailovičevih četnikov (kakih 18.000 mož) in osvobodila velik del Crne gore, Hercegovine, Sandžaka in vzhodne Bosne.

Nemci so se ustrašili, da bi utegnili Narodnoosvobodilna vojska prodirati naprej v Srbijo, in so zato proti njej nemudoma organizirali novo — peto — ofenzivo, ki se je začela 15. maja, trajala pa je do 15. junija 1943. leta. Z nemške strani se je ofenzive udeležilo 117.000 njihovega in satelitskega vojaštva, medtem ko je bilo naših borec le 15.700, med njimi pa kakih 4.000 ranjenec.

Bot vse prejšnje, je tudi ta ofenziva doživela neuspeh in komandant nemških enot je moral v svojem poročilu z dne 20. junija 1943 napisati priznati: »Razvoj dogodkov je pokazal, da so komunistične sile pod Titovim vodstvom izredno organizirane, ta jih spretno vodijo in da imajo izredno bojno moralno.«

Kako delal oklop in katera prva oklopna vozila?

Dokler se na bojiščih niso pojavili posebni protiooklopni topovi s prebojnimi granatami, ni bilo potrebe za debelimi oklopi. Prva oklopna vozila, oklopni avtomobili, so bili običajni s 3 do 4 mm debelimi jeklenimi ploščami, ki so varovale osebo pred navadnimi kroglici, srpanci in drobci granat. Med prvo svetovno vojno so imeli oklopne avtomobile z nekoliko debelejšimi oklopi — šest do osem milimetrov. Belgijski oklopni avtomobil Minerva pa je imel kar dve do dva milimetra debeli jekleni plošči, ki sta bili pet centimetrov oddaljeni druga od druge, vmes pa je bila še plast betona. Podobne jeklene in betonske stene — te da so bile debele do trideset centimetrov — so imeli tudi oklopni vlak.

Prvi tanki (francoski Mark I in Mark II ter francoski Schneider) so imeli do petnajst milimetrov debel oklop, ki pa so ga granate poljskih topov in krogle nemških protiooklopnih pušk kal. 13 mm slabša prebile. To tem lažje, ker takratni tanki še niso bili tako zaščiteni, kot so sedanjim in so krogle in granate pravokotno udarjale ob oklop.

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

Sporočilo o »Bismarcku«

»BISMARCK« JE BILA S SVOJIMI 40.000 TONAMI IN 2.000 MOZMI POSADKE NAJVEČJA NEMŠKA BOJNA LADJA. BRITANSKO VOJNO LADJEVJE JO JE DOLGO LOVILO, DOKLER JE NI PRESTRIGLO NA POTI V FRANCOSKO LUKO BREST. V BOJU, DO KATEREGA JE PRISLO 27. MAJA 1941. LETA, JE BIL »BISMARCK« POTOPLJEN POTEM, KO GA JE ZADELO VSAJ PET TORPEDOV IN VEČJE STEVILO GRANAT KALIBRA 406 IN 356 MM, IZSTRELJENIH Z BRITANSKIH BOJNIH LADIJ »KING GEORGE V.« IN »RODNEY«.

Na nekem pustem delu norveške obale se je spomnil 1941. leta z gumijastim čolnom izkrcal mladi Norvežan Od Starheim, ki je bil ob nemškem napadu na Norveško pobegnil v Anglijo, sedaj pa ga je v neposredno bližino norveške obale ponovno vrnila neka britanska podmornica. Medtem je Starheim v Veliki Britaniji kontaktoval vohunsko šolo.

Njegova naloga je bila, da prek radijske postaje, ki jo je imel s sabo, pošilja v London poročila o premikih in razporeditvi nemških enot.

Spremljala ga je sreča, kajti kmalu po vrnitvi v domovino je našel na svojega starega znanca Gerharda Tomstadta. Ta je bil presrečen, ko je zvedel za Starheimovo poslanstvo, in je brez razmišljanja pristal, da sodeluje pri organiziranju vohunske mreže, katere središče naj bi bilo na njegovi kmetiji.

Naša dva obveščevalca sta namestila radijsko postajo v šupi in od tod vzdrževala redno zvezo z Londonom. Tako so Britanci iz daljne Norveške prejeli poročila o položajih in moči nemške vojske, predvsem pa o gibanju nemških vojskih ladij.

Da ne bi kdo podvomil vanju, je Gerhard predstavljal Starheima kot svojega pomočnika na posestvu, razen tega pa se je vpisal še v norveško nacistično stranko. Spričo tega so se na njegovem posestvu kaj radi zbirali tudi nemški oficirji. Prav zaradi tega pa je Gerhard izgubil vse svoje prejšnje prijatelje in je postal najbolj osvojačen človek v vsem kraju, kajti norveški rodoljubi so ga imeli za izdajalca.

Zaradi nenehnih obiskov nemških oficirjev je bilo zelo nevarno uporabljati radijsko postajo, toda prav spričo teh obiskov ni nikomur padlo na um, da bi postaja mogla biti na Gerhardovi kmetiji. Kmalu nato je Gerhard prenestil radijsko postajo iz šupe v eno izmed sob. Nemcem pa je dejal, da to sobo uporabljata za razvijanje filmov. Pokazal jim je nekaj fotografij in jih poprosil, naj ga med njegovim delom v tej sobi ne vznemirjajo, saj bi tako mogli uničiti filme, ki bi jih prav takrat razvijal.

Nemcem to ni bilo niti najmanj sumljivo. Nobenega razloga niso imeli, da bi podvomili v »zvestega« pripadnika nacistične stranke.

Medtem pa je gestapo že precej časa zasledoval delovanje te tajne postaje, vendar mu ni uspelo ugotoviti, kje naj bi bila skrita. Šef gestapa, ki je

bil sicer »osebni prijatelj« obeh obveščevalcev, ju je celo prosil, naj ga obvestita, če bi kdo opazil kaj sumljivega.

»Vohun nam ne bo ušel,« jima je rekel. »Čez nekaj dni bomo že natančno vedeli, kje je.«

In zares, po vsaki oddaji so zaprti avtomobili z napravami za iskanje radijskih oddajnih postaj prihajali čedalje bližje kmetiji, vojaške enote pa so se lotile preiskav. Zato sta obve-

ščevalca neke noči neopazno prenesla radijsko postajo s kmetije v sosednji gozd in jo tam dobro skrila.

Nekaj dni kasneje jima je neki obveščevalec sporočil, da je tja blizu priplula neka nemška skupina vojnih ladij, med njimi pa je tudi največja nemška bojna ladja »Bismarck«. Sporočilo je bilo tako pomembno, da ga je bilo treba takoj posredovati v London. Ko se je zmrabilo, sta Starheim in Gerhard pohitela v gozd in pakovala zvezo z Londonom.

Britanska admiralteta je takoj nato poslala svoje vojne ladje v smer, kjer naj bi bilo nemško ladjevje.

Medtem je gestapo ponovno preiskoval sosesčino v prepri-

čanju, da bo tokrat le ujel vohuna. Starheim in Gerhard sta bila že prepričana, da bodo gestapovci prišli ponju, toda Nemci so preiskali le sosednje hiše. Niso si mogli zamisliti, da bi njihova »prijatelja« mogla biti vohuna, ki so ju s tolikšno vne-

mo iskali. V naslednjih treh letih se radijska postaja ni več oglašala, obveščevalca pa sta svoje rodoljubno delo nadaljevala na drugih področjih. Starheim je pri tem izgubil glavo, Gerhard pa je v svoji dvolični vlogi vzdržal prav do konca vojne. Šele tedaj, ko je bila Norveška spet svobodna, so njuni prijatelji in znanci zvedeli, kakšno vlogo sta odigrala pri uničenju največje nemške bojne ladje.

TRINAJST DNI V OBKOLJENEM TANKU

Nekega decembrskega jutra 1943. leta je tankovski bataljon 3. udarne armade prešel rečico Doličico v rajonu Gatče, toda na zahodnem bregu te rečice so se tanki nepričakovano znašli pod zapornim ognjem nemškega topništva in težkih minometov. Nekaj tankov je bilo takoj uničenih, drugi pa so se skušali rešiti iz smrtonosnega ognja. Med temi je bil tudi tank podporočnika Tkačenka. Drobci sovražnikovih granat so treskali po tanku. Dim je prodiral tudi v notranjost vozila in meglil pogled tankovski posadki. Iz tega žarečega pekla se je bilo moč rešiti le z drznim napadom proti nemškimi strelskim jarkom. Zato je podporočnik velel: »Aleksej, z vsi hitrostjo naprej!«

»Ranjen sem, tovariš komandir.«

»Mar ne moreš več tega storiti?«

»Ze gremo,« je odgovoril tankist, starejši vodnik Aleksej Sokolov.

NAPAD NA VAS

Tedaj je neki nemški protitankovski top začel iz zasede obstreljevati tank, medtem ko je ta z vso močjo drvel naprej. Tankist je spremenil smer in uničil sovražnikov top. Prvi uspeh je ohrabil posadko. Tank je nato krenil proti vasi Demeski, da bi napadel bataljon, ki se je tam zadrževal. Tkačenko je šele tedaj opazil, da so se drugi tanki, kolikor jih ni bilo uničenih, medtem vrnili na desni breg rečice.

Med neprestanim streljanjem iz topa in mitraljezov se je Tkačenkov tank prebil do vasi in spotoma uničil nemško predstražo. Ko je tako tank prispel do večjega snežnega zameta, ga je Tkačenko za hip ustavil, da bi si ogledal položaj.

»Kako se kaj počutiš, Alek-

sej?« je Tkačenko zaskrbljeno povprašal svojega tankista.

»Se kar.«

»Daj, da te obvežem.«

Sokolovu je sovražnikova krogla prebila desno roko. Druga krogla pa ga je zadela v debelo meso na desni nogi. Roko so obvezali in jo stisnili z deščicami, noge pa si Sokolov ni hotel dati obvezati.

»Saj ni nič. Noga je cela. obdrgnilo mi je le kožo.«

PODPOROČNIKOVA SMRT

Tedaj je strellec Gernišenko, ki je bil v kupoli, sporočil, da se bližajo nemški avtomatičarji. Podporočnik je s tankom nemudoma krenil na dnje in jih uničil, pri tem pa je tank zapeljal na protitankovsko mino, katere eksplozija mu je pretrgala gosenco. Tank ni mogel več naprej. Razen tega pa je ustavljen na kraju, kjer so ga Nemci lahko dobro videli.

Sovražnikovi vojaki so nato nekajkrat jurili nad tank, da bi ga osvojili, vendar zaman. Ko se je zmrabilo, sta podporočnik in strelce zlezla iz tanka ven, da bi odstranila okvaro. Nemci pa so ju opazili, začeli streljati nanju in ju ubili.

Tako sta v tanku ostala še tankist Sokolov in radiotelegrafist Černišenko. Prek radia sta ujeta zvezo s štabom brigade, ki mu je Černišenko poslal naslednje sporočilo:

»Posadka tanka, ki mu poveljuje podporočnik Tkačenko, drži zavzeti položaj.«

Iz štaba brigade so odgovorili:

»Vztrajajte, dokler vam naši tanki ne bodo prispeli na pomoč!«

Prvo noč ni bilo miru. Nemci so z minometi obstreljevali tank in ga osvetljevali z raketami. Nemški avtomatičarji so se mu nekajkrat skušali približati, vendar jih je Černišenko z natančnim ognjem svojega puškomitraljeza vsakokrat zavrnili. Razen tega je ponoči snežni metej pokrnil tank z debelo plastjo snega.

»Kar prav, da nas je zamele,« je rekel Černišenko. »Sedaj nas vsaj ne bodo mogli tako zlahka opaziti.«

Motil se je. Nemci so le opazili tank, vendar so menili, da

se je medtem posadka že umaknila iz njega. Zato so poslali ponj dvoje oklopnih vozil z vlačilcem, da bi ga odvekli na varno. Sokolov je počakal, da so nemška vozila pripeljala čisto blizu tanka, nato šele se je oglašil njegov top in s protiooklopnimi granatami uničil obe sovražnikovi oklopni vozili, njuni posadki pa je pokosil z mitraljeznimi rafali. Le vlačilcu se je posrečilo uiti.

TRINAJSTDNEVNI BOJI

Nemci so nato sklenili, da bodo nepokorno posadko sovjetskega tanka uničili in so jo začeli obstreljevati z dvema topniškima baterijama. Granate so padale v neposredno bližino tanka in ga zasipale s prstjo in jeklenimi drobci. Čeprav sta odšla oba branilca imela skupno le dve zdravi roki, sta s topniškimi in mitraljeznimi ognjem pogumno odgovarjala na zagrižene napade nemških avtomatičarjev.

Tretjega dne je prišlo do prekinitve zveze s štabom brigade. Po petih dneh jima je zmanjkalo hrane. Nemci so ju nagovarjali, naj se vdasta, toda izbrpana in na smrt utrujena tankista sta na vse to odgovarjala s še hujšim ognjem. Osmege dne zvečer, ko je njun bataljon ponovno krenil v napad, je Sokolov obstreljeval nemški protitankovski top in ga poškodoval. Nemeem se je tudi tokrat posrečilo zavrniti napad sovjetskega bataljona in tako sta tankista še nadalje ostala sama v svojem tanku.

Izmučena in okrvavljena sta trpela hud mraz, lakoto in žejo. Nemci so ju neprestano obstreljevali s težkimi minometi. Površina okrog tanka je bila polna lukenj.

Tridesetega decembra so sovjetske enote strle nemško obrambo in osvobodile Demeskiho z okolico vred. Njihovi tanki so prodirali mimo poškodovanega tanka Sokolova, okrog katerega je ležalo kakih sto mrtvih nemških vojakov in oficirjev, tam pa sta bili tudi dve uničeni nemški vozili. Pripadniki inženirskega odreda so odvekli tank v zaklon in šele tedaj so v njem našli Sokolova in Černišenka, ki sta bila komaj še živa.

Ta dva heroja sta se trinajst dni borila v obkoljenem tanku. Trinajst dni sta vzdržala na zavzetem položaju in branila svojo poškodovano trdnjavo.

V vojaški bolnišnici so ugotovili, da so Sokolova ranile kar tri krogle in več drobcev granat. Tudi Černišenko je imel hude rane. Zdravniki so se na vso moč prizadevali, da bi Sokolovu rešili življenje, vendar zaman. Umril je tik pred Novim letom 1944, ne da bi zvedel, da so ga medtem odlikovali z redom heroja Sovjetske zveze. Ni pa znana nadaljnja usoda njegovega soborca radiotelegrafista Černišenka, človeka z jekleno voljo in neomajno hrabrostjo.

SOVJETSKA ZVEZA
23. avgusta 1939. — Molotov je v Berlinu podpisal pakt o nenapadanju.

17. septembra 1939. — SZ je zasedla vzhodni del Poljske in se pogodila s Hitlerjem o njeni razdelitvi.

15. do 20. junija 1940. — SZ je zasedla baltične države.

22. junija 1941. — Nemčija je kljub sporazumu napadla SZ. Vojno so ji napovedale tudi Italija, Finska (že drugič), Romunija, Madžarska in Slovaška.

12. julija 1941. — Sklenitev sporazuma o medsebojni pomoči med SZ in Veliko Britanijo.

Septembra 1941. — V drugi ofenzivi so Nemci prispeli do Kavkaza.

1. januarja 1942. — SZ je podpisala Atlantsko listino, prvo osnovo za ustanovitev Združenih narodov.

12. do 24. avgusta 1942. — Churchillov obisk v Moskvi.

2. februarja 1943. — General von Paulus je podpisal predajo v obkoljenem Stalingradu. Rdeča armada je tedaj zajela 90 tisoč Nemcev.

Marca 1943. — Rdeča armada je očistila eno tretjino svojega ozemlja.

Od julija do decembra 1943. — Konec konference v Teheranu. Decembra 1944. — Rdeča armada je do kraja očistila ozemlje SZ in prodrla globoko na sosednja ozemlja.

Januarja 1945. — Začela se je poslednja sovjetska ofenziva na nemških tleh.

4. do 12. februarja 1945. — Sestanek treh velikih v Jalti.

4. maja 1945. — Nemška posadka v Berlinu se je predala sovjetskemu poveljstvu.

5. maja 1945. — Rdeča armada se je sestala z ameriško vojsko v kraju Torgau, z angleško pa v Wismaru. Nemčijo so razdelili na dva dela.

7. maja 1945. — Nemška vojska je podpisala brezpogojno predajo.

Po tolikšnem klanju, kot ga je doživela SZ, ni mogoče pričakovati, da bi lahko zbrali popolnoma točne podatke. Na splošno računajo, da je izgubilo življenje 7 milijonov vojakov in 10 milijonov civilnih prebivalcev. Mnogo jih je pomrlo zaradi lakote. Samo v Leningradu je med strašno lakoto v času devetstodnevne obleganja umrlo 632.258 ljudi.

V dnevniku nekega nemškega desetarja so našli zapiske o 1200 umorih, ki jih je zagrešil zvečine na lastno pest. Poveljnik vojskega taborišča v Janovu je iz samega veselja na Hitlerjev rojstni dan izbral in postrelil 14 ujetnikov. Nemška vojaščina si je privoščila poleg gestapovskih prevoznih plinskih celic še čisto svoje domislisce. Tako so nedolžne prebivalce puščali privezane na kolih v najhujšem mrazu ali pa pod pripekajočim soncem.

Množične pokole so običajno opravljali posebni oddelki, »Einsatzgruppen«. Toda obstajajo dokumenti, ki govorijo o pokolih, katere so zagrešile tudi redne enote. V Kijevu in okolici so pobili ob zasedbi 195.000 prebivalcev. Tudi v Rostovu so pobijali kar po ulicah. Med umikom marca 1943 je redna vojska zažgala 300 živih prebivalcev Gračeva. V Georgijevsku so zastrupili ljudi z metilnim alkoholom in z oksalno kislino. Mnogo je v SZ vasi, kjer so pobili, kar je bilo živega. Mnogokrat so gnali pred seboj na fronto na silo pobrane vaščane. V Smolensku so postavili plinske celice, ki so jim olajšale delo pri množičnem pokončevanju. V enem samem dnevu, 3. novembra 1943, so v Lvovu pobrali 18.000 ljudi in jih nato streljali v skupinah po 50 do 100 hkrati.

V SZ seznamov o prebivalcih židovskega porekla niso imeli. Zato je težko ugotoviti število pobitih. Računajo, da jih je bilo usmrčenih skupno 750.000: dne 29. in 30. septembra 1941 samo v Kijevu 30.000, v Rigi pa 120.000.

Posebno poglavje je ubijanje otrok. V Rigi so zbrali 2000 otrok in jih pobili v tamkajšnjih zaporih. Približno 3000 so jih pobili v Salaspiskem. 54 otrok v starosti od treh do sedmih let so odpeljali iz zavetišča v Domačevem; nekaj so jih postrelili, preostale pa so zakopali žive. V taborišču pri Bobrujsku so 200 otrokom odvzeli kri, ki so jo potrebovali za svoje ranjence. Ko so se otroci onesvestili zaradi prevelike izgube krvi, so jih pobili.

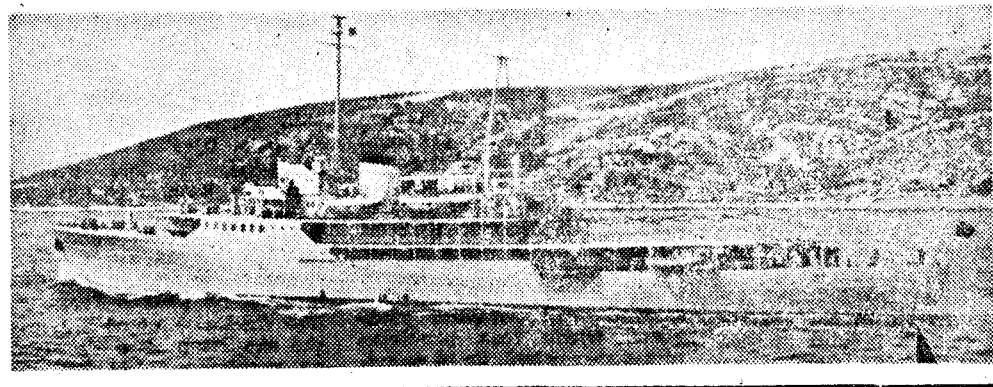
Pomorili so na stotisoče žena. Za ujete pripadnike Rdeče armade je veljal ukaz nemškega vrhovnega poveljstva, da sovjetskega ujetnika ne smejo imeti za poštenega vojaka. Klali so jih v neposrednem zaledju Z njimi so čistili minska polja. Dne 4. decembra 1943 so v Sevastopolu pripeljali tri vlake ujetnikov. Naložili so jih na splave, odvekli daleč od obale in jih tam žive zažgali. Nekako op istem času so pri Sevastopolu zmetali v morje 2000 ranjenih ujetnikov. V Auschwitzu so poslali 16.000 ujetih rdečearmejcev; na dan osvoboditve 17. januarja 1945 so jih našli le še 96.

Zdaj ve vsa poštena svetovalna javnost, ne le prizadeti narodi Evrope, da nemška vojska ni bila poštena vojska, marveč izbrana morilska drhal. V Nemčiji trdijo, da so to zločinsko početje od Grčije pa do Norveške zakrivali relativno maloštevilni izvržki. Toda logika nas pripelje do zaključka, da je bilo za tako obsežno vampirsko delo potrebno izredno veliko število ljudi. Nacistov je bilo mnogo in vsi so bili državljani »rajha«. Krivdo za vse vojne zločine, ki jih bo bremenila, dokler bo obstajalo človeštvo, je torej treba pripisati pretežni večini pripadnikov nemške države.

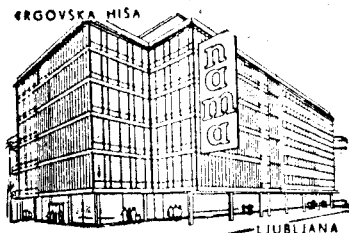
Zbral in uredil: POLDE VRBOVSEK

V BESEDI IN PODOBI

VOJNA LADJA »GALEB«, s lovanja med narodi. Kadar katero predsednik Tito pogosto odhaja na prijateljske obiske v druge dežele, je postala znanilec miru in sode-

V novi trgovski hiši

nama

v Ljubljani, Titova cesta

Non-stop od 7.30 do 20. ure

6 prodajnih etaž

10.000 artiklov

za dom, družino, gospodinjstvo, šport, rekreacijo itd.

Obročno odplačevanje.

20% popust pri nakupu s tujo valuto.

Dostava na dom.

Naša soseda Romunija

Romunija, naša vzhodna soseda (meri 237.502 km²), je morda med nami najmanj poznana sosedna država. Sicer vemo, da je romunsko gospodarstvo na meji med agrarno in industrijsko deželo, da ima Romunija veliko gozdov in rud: natta (3 milijone ton), zemeljski plin, premog, železo, sol, srebro in zlato. Torej ima take rude, ki so neobhodne za razvoj velike industrije. Na potovanju po Romuniji pa nas zanimajo druge stvari, predvsem kako živi delovni človek s povprečnim zaslužkom. Začeli smo kar pri mestnem prometu v glavnem mestu.

V Bukarešti stane voznja v prvem tramvajskem vozu 30, v zadnjem pa 25 panov (Lej ima 100 panov).

Vprašanje: »In kakšna je razlika med prvim in zadnjim vozom?«

Odgovor: »Nikakršna.«

Ponovno vprašanje: »Zakaj potem različni tarifi?«

Odgovor: »V Bukarešti je bilo že vedno tako in doslej nismo tega še spremenili. Trenutno obravnavamo vprašanje, ali naj določimo enotno 30 ali 25-pansko tarifo.«

Mi si mislimo potihoma: pri nas si ne bi s tem razbijali glave, že zdavnaj bi določili enotno ceno — 40!

Vendar niti v Romuniji ne shajajo brez poviševanja cen. Potem ko so v ZSSR in v Bolgariji že 1962. leta občutno zvišali cene mesa, je bila tudi romunska vlada sredi julija 1963. leta nekoliko prisiljena spustiti se na pot manjše inflacije.

Predraga poljedelska proizvodnja je povzročila približno 30% zvišanje cen. V Romuniji so 1962. končali kolektivizacijo poljedelskega gospodarstva. Posledice kolektivizacije so bile nove zahteve kmetov: za neprimerno večje obdelovalne povr-

Periskop na 46. vzporedniku

šine, kot so bile dotlejšnje, so poslej potrebovali mnogo traktorjev, traktorjev in vedno znova traktorjev. To niti ne bi bila kdove kakšna težava, saj izdelava Romunija mnogo več kot 20.000 traktorjev na leto, a več kot polovico teh proda inozemskim kupcem. Romunija si močno prizadeva, da bi postala izvozna dežela ter tako povečala samostojnost. Po naslednjih podatkih lahko presodimo, kolikšni so uspehi, ki jih je na tem področju dosegla Romunija.

Po 1948. letu, po sporu v Kominformu, se je romunsko-inozemska blagovna trgovina povečala za šestkrat in pol. Romunija je bila tudi že poprej izvozna dežela, izvažala pa je večinoma surovine, v prvi vrsti petrolej. Danes izvažajo Romunija povsem drugačne proizvode: petrolejske proizvode, končne lesne izdelke in lesne polizdelke, kemikalije, gradbeni material, poljedelske proizvode in proizvode lahke industrije. Prodaja romunskih strojev na kapitalističnem tržišču se je v sedmih letih početrila; glede izvoza opreme za črpanje petroleja, orodnih strojev, tehnološke opreme za kemično industrijo in cementne tovarne, kamionov in železniških voz se lahko Romunija primerja z mnogimi industrijskimi deželami.

Izredno velika romunska izvozna aktivnost povzroča seveda domači preskrbi nekatere nevedčnosti, kakor nam je že pokazal primer pomanjkanja traktorjev za domače potrebe. Posledica tega je: zviševanje cen. Vendar pa pomeni primerjanje življenja romunskega človeka s pasjim življenjem — zlohotno propagando.

Trgovine, in ne samo trgovine na bukareških bulvarjih, temveč tudi majhni »magazinuli« in »buffetuli« na podeželju, so dobro založene. Vsakdo si lahko privoščiti »zajiko«, romunsko slivovko, in turško kavo, ki jo pijejo ljudje ob vsaki priložnosti.

Kakor povsod drugje, kjer se agrarna dežela spreminja v industrijsko deželo, tožijo tudi v Romuniji, da jim primanjkuje denarja.

Poglejmo torej, kako živi človek v Romuniji! Nekvalificiran romunski delavec zasluži dva leja na uro, kvalificiran delavec približno največ dvakrat toliko. Nekvalificiran delavec zasluži potemtakem približno 450, kvalificiran delavec pa 500 do 700 lejev na mesec, medtem ko zasluži visoko kvalificiran delavec celo do 1200 lejev na mesec. Inženirji in zdravniki z večletno prakso prejema okrog 1600 lejev mesečno, več zasluži le redkokdo.

Napravimo račun življenjskih stroškov povprečnega romunskega državljanca!

Obleka, ki jo nosi vsak dan, zdrži, če jo skrbno pazi, dve leti. Takšna obleka stane 550 lejev. Plašč kupi lahko za 700 lejev, par rokavic za 50 lejev, kravato za 50 lejev, pulover za 150 in delavsko čepico za 50 lejev. Računati je treba zatorej, da gre vsak dan samo za obleko povprečno po en lej. K temu je treba pristiati letno še približno dve srajci po 30 lejev, dve spodnjici po 25 lejev, štiri pare nogavic po 4 leje, tri robce po 3 leje, vsaki dve leti dve rjuhi in dve prevleki za blazino po 200 lejev, nekaj prtčkov, majhno zaveso, sukanec, milo, zobno pasto, vezalke itd. — za kar je treba izdati še po en lej na dan. Najcenejši moški čevlji stanejo 118 lejev; za boljše čevlje je treba dodati še 400 lejev. Za močne zimске čevlje izda delavec 150 lejev, za kakovostno boljše zimске čevlje več kot dvakrat toliko. Par poletnih sandal ali »espadrilles« stane 80 lejev. Če vse seštejemo, vidimo, da znašajo stroški za navedene stvari po tri leje na dan. Delavec dela zatorej za to, da plača vse te potrebščine, eno uro na dan.

No, zdaj je človek obleden. Če nima ne doma ne v podjetju, kjer je zaposlen, možnosti, da bi se okopal, se mora enkrat na teden okopati v kakšnem javnem kopalšču. Za prho plača 645 leja (brez nاپitnice), kopanje v kadi pa stane več kot 10 lejev.

Naj navedemo stroške za gospodinjstvo! Električni tok stane 80 lejev po kWh, radijska pristojbina 30 lejev za četrtletje. To poveča izdatke za nadaljnji lej dnevno. Delavec dobi 800 kg drv za kurjavo po znižani ceni 150 lejev; ker potrebuje približno 1300 kg drv, mora dokupiti 500 kg drv na prostem trgu ter plačati za ta drva 250 lejev. Če pokadi delavec, ki ima povprečen zaslužek, zavojček cigaret na dan, mora izdati za najcenejše cigarete »Maraseti« ali »Garnati« 1.70 oziroma 2.50 leja. Plin za kuhno, voda in različni drugi stroški zvišujejo dnevni izdatek za nadaljnji lej.

Upoštevati moramo še vožnjo do delovnega mesta in nazaj ter nedeljski izlet. Če pristejemo še stroške za manjša popravila v stanovanju, vidimo, da je izdal delavec za neoglbnne potrebe že enajst lejev na dan. Povprečno kvalificiranemu delavcu preostane tedaj še 14 lejev, ki jih potrebuje za živila.

Kilogram črnega kruha stane en lej, belega 4 leje, kg paradižnikov 2 do 2 leja, 1 l mleka 2 do 4 leje, glava solate en lej 50 panov (višje cene veljajo za prodajo na prostem trgu), jajce v državnih trgovini stane en lej — vse to zneso približno 7 lejev na dan.

Naposed ostane delavcu še kakšnih 7 lejev; gospodinja mora s tem kupiti še marsikaj, npr. zelenjavo za juho, poper, lovorovo listje, peteršilj, gorčico, zeleno, kumarice, zelje, v prvi vrsti pa meso. Kg mesa stane 13.50 do 18 lejev, kar pomeni, da si le redkokdo privoščijo lahko vsak dan meso. Tudi kg perutnine po 14 lejev pomeni za večino razkošje, cena kopuna pa je enaka delavčevemu štiridnevnemu zaslužku. Kg surovega masla stane 25 lejev, kg klobase 15 do 28 lejev, kg klobase iz kozjega mesa pa stane natančno toliko, kolikor znaša enourna mezda. Kg sadja dobiš lahko — po kakovosti — za ceno 4 do 10 lejev, kg kave za 90 lejev, kakaa za 60 lejev, kg čokolade pa za 110 lejev in liter vina za 7 lejev.

Iz navedenega je razvidno, da romunski državljan ne živi razkošno. Marsičemu se mora odpovedati, da bo napravila iz svoje domovine državo, ki ne bo več, kakor je bila, žoga tujih interesov. Zrtvovanje romunskega človeka se bo kmalu poplačalo.

Partizanska umetnost v Mestni galeriji

V Mestni galeriji v Ljubljani te dni razstavlja partizanski slikar in grafik Božidar Jakac. Razstavljeni dela predstavljajo dejansko kroniko časa in dogodkov, ki jim je bil priča in sodelavec in ki obsega čas od 7. septembra 1943, ko je z ženo Tatjano odšel v partizane, do 10. maja 1945, dneva nastopa slovenske vlade.

Umetnost Božidarja Jakca nam odkriva njegov bogat notranji svet; njegova dela so izraz intimnih doživljanj, razpoloženj in razmišljanj v naravi. Ozgana drevesa, zapuščene ruševine vasi, pa tudi kolona na pohodu, so njegovi priljubljeni motivi. V vojnem opusu mu je poleg risb in grafikov nastikati celo nekaj pastelov in

Božidar Jakac: Avtoportret nekaj portretov na olju, kar je za vojni čas prava redkost. Jakac je svoja dela, ustvarjena med NOV, prenašal iz kraja v kraj in jih ohranjal na različne načine; nekatera je celo zakopal. Tako je sedaj, ob praznovanju 20. obletnice osvoboditve, prikazal čas trpljenja, boja in zmage izpred 20 let in povedal, da slovenska umetnost tudi v najtežjihasih ni umrla in je tembolj goreče čutila in ljudstvom.

Med 27. majem in 1. junijem je bila v domu jugoslovanske ljudske armade v Ljubljani razstava osnutkov za spomenik padlim pripadnikom prekmorskih brigad, padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja-domaćinom in padlim borcem v zadnji bitki leta 1945 v Ilirski Bistrici.

Natečaj so objavili letos 13. marca, dne 24. maja pa je enajstčlanska žirija po štiridnevnem zasedanju objavila rezultate. Na natečaj je prispelo kar 30 osnutkov za spomenik in urbanistično ureditev okolja. Žirija je nagradila tri osnutke, tri pa predlagala za odkup. Prvo nagrado je dobil osnutek s štiro »Kras«, ki sta ga napravila akad. kipar Janez Lenassi in ing. arh. Ziva Baraga-Moškon. Pripravljalni odbor za proslavo prekmorskih brigad je že sprejel predlog žirije. Predvidevalo, da bo do spomenik odkriti prihodnje leto 29. novembra. Stroški za natečaj znašali nekaj nad 20 milijonov.

Osnutek predvideva podzemsko košnico pod teraso. Na terasi pa bo stal spomenik v podobi skupine belih kapnikov v približnem razmerju 6 x 4 x 6 metrov. Zamisel zanj je vsekakor originalna in se ujema z okolico, oziroma s pokrajinsko značilnostjo, s podzemskim kraškim svetom. Predvsem pa bo spomenik s svojo obliko in tihim naravnim ambiantom vzbujal pieteto nad posmrtnimi ostanki borcev, ki so padli za našo svobodo.

Značilno je, da med predloženimi osnutki ni bilo figurálnih spomenikov. Misel o tem je lepo izrazil avtor osnutka »DC 123«: »Če je nad grozotami, nad umranjem in vojni vendarje zmagalo življenje, potem naj spomenik predvsem poveže to življenje z njimi, ki so padli — naj jim pove, da si našo človeško prostost postavljamo na kosteh mrtvih, da je zato dragocnejša, da se skoz našo, skoz našo svobodo preta njihova kri. To pa ne potrebuje ne silkarske ne skulpturne ilustracije.«

To misel nehoti dopolnjuje avter projekta »13713«: »Tih počen je najbrž edina manifestacija, s katero lahko izrazimo spoštovanje mrtvim herojem — nekie ob tih poljski poti se za trenutek sočisti s tišino smrti...«

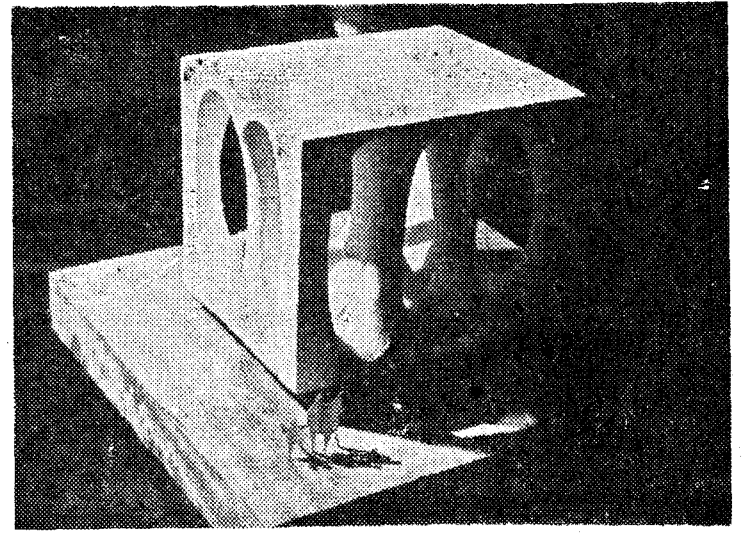
Z. C.

Pripominjamo, da je pri natečaju sodelovalo vsega skupaj okrog 200 oseb, kar je — če primerjamo udeležbo na raznih drugih natečajih — vsekakor nekaj izrednega.

P. S.

Uspešen natečaj za spomenik v Ilirski Bistrici

Nova spominska obeležja

Pred kratkim je imelo predsedstvo ZB NOV novomeške občine sejo, na kateri je razen drugega razpravljalo tudi o delu komisije za spominsko dejavnost.

Letos urejajo grobišča padlih borcev v Jurni vasi, Sentjoštu, Brusnicah, Prevaljah, Javorovici, Zdinji vasi in Beli cerkvi. Ni se znano, ali se bodo lotili urejevanja grobišč v Gornjih Kamencih. Krajevna organizacija v Bršljanju, kamor spadajo tudi Kamence, je namreč mnenja, da so grobovi padlih v tej vasi že urejeni. Oskrbujejo in urejajo jih namreč svojci, za tri neznane borce pa bi zadoščevalo manjše obeležje.

Na Dvoru, Frati in Prečni pa bodo grobišča uredili in delno predstavili. Na Ratežu in v Gornji Brezovici bodo vzdali spominski plošči. Okolice spomenika v Žužemberku in grobišča v Sentjoštu bodo uredili kot park. Bivše predsedstvo ZB NOV okraja Ljubljana je za ureditev dalo 5 milijonov, novomeška občinska skupščina pa tudi enako vsoto.

Važna naloga komisije je pravčasna priprava in izdelava, oziroma zbiranje podatkov za napise na spomenikih in ploščah, kakor tudi pravčasno opravljanje vseh del in priprava proslav ob odkritjih.

Razpravljali so tudi o vrstnem redu odkritja spomenikov in ureditve grobišč. V Jurni vasi bo to 29. junija, v Sentjoštu 4. julija, Brusnicah in Prevaljah 22. julija, na Javorovici 12. septembra, Zdinji vasi 23. septembra in v Beli cerkvi 29. oktobra. V Sentjoštu bo treba pripraviti večjo proslavo v občinskem merilu. Pritakujejo precejšen obisk iz vse Slovenije, saj je tam pokopanih več sto žrtev. Krajevna organizacija ZB v Stopičah ima za tako proslavo premalo možnosti in sredstev.

Splah bo treba urediti okolice vseh spomenikov. Zato bo potrebno vse obiskati in napraviti načrt. Posebno vprašanje pa so črke na spomenikih in spominskih ploščah, ki so skoraj povsod izprane in jih bo treba obnoviti, potem pa redno vzdrževati. Spomenik na Frati bo treba tudi prestaviti, ker je zdaj preblizu parkirnega prostora, v Žužemberku pa je treba popraviti električno napeljavo in urediti osvetlitev.

Zborovanje tiskarjev-partizanov Primorske

Na Vojskem pri Idriji bo v soboto in nedeljo, 14. in 15. avgusta 1965. leta, zborovanje tiskarjev-partizanov Primorske. Zborovanje bo jubilejno, saj ga organiziramo v zvezi z 20-letnico osvoboditve, na dan, ko je pred 21. leti začela delati tiskarna LIVENIJA kot najboljšje opremljena partizanska tiskarna v Evropi.

Zborovanja se bodo udeležili vsi aktivisti in partizani, ki so delali v tehnikah in tiskarnah na Primorskem med NOB in na ta način prispeli pomemben delež v boju za svobodo in v revolucionarni preobrazbi dežele.

Zaradi boljše organizacije naj udeleženci predhodno pripravijo organizatorju zborovanja svoj obisk na naslov: Mestni muzej Idrija, p. p. 11.

INICIATIVNI ODBOR PROSLAVE

Ranjenci in sanitetno osebje sanitetnih postaj št. 1—10, bolnišnic »Pavle« in »Franje« naj pripravijo svoj naslov iniciativnemu odboru za srečanje, ki bo »pri Tratniku« v Beli 10. julija, na naslov: Mestni muzej Idrija, p. p. 11.

INICIATIVNI ODBOR

Razstava v Mariboru

V okviru kulturnih dobrin in navezovanja stikov med slovenskimi mesti in pokrajino Marche v Italiji, so v Mariboru v umetnostni galeriji dne 28. maja odprli razstavo del Armando de Santija iz Urbina. Odprta bo do 14. junija, potem pa jo bodo verjetno prenesli v Ljubljano in v Budimpešto.

Armando de Santi je brez dvoma umetnik velike širine, univerzalen v udejstvovanju in oblikovanju, saj slika v olju, rezbari v lesu, glini in bronu, slika na les, papir, oblikuje in slika vaze in druge okrasne predmete. Bil je udeleženec italijanskega gibanja odpora, partizan v eni izmed garibaldiških brigad v okolici svojega rodnega mesta. Zato najdemo med njegovimi deli tudi več takih s tematiko odpora.

Tako najdemo na razstavi jedkanico z naslovom »Grozote v Vaiontu«, ki kažejo nacistične represalije nad italijanskim prebivalstvom, vidimo lik ustreljenega borca, zajetega partizana

za jetniškimi rešetkami, obešenega partizana in drugo. Najbolj originalen in pretresljiv pa je kip iz lesa, za katerega je umetnik uporabil naravno oblikovano drevesno korenino. V tem tiči nekakšna simbolika, saj kip predstavlja ustreljenega, k drevesu privezanega partizana, ki je po svoje njegova žrtev korenina človeškega napredka.

MP

Kdaj so makedonski borci prvič spoznali portret maršala Tita?

Bilo je to komaj 1943. leta in še to s pomočjo umetniške grafične slike Branka Sotre (1900—1960), ki se je v tedanjem času bojeval kot partizan na področju Makedonije. Ko je prišla v roke umetnika Branka Sotre fotografija tovariša Tita, posneta 1942. leta na Mliništu, si je Sotra zaželel, da bi portret vrhovnega komandanta reproduciral na umetniški sliki. Toda gradiva, linoleja, primernega za rezanje, tedaj ni imel na voljo. Vendar je svojo namero kljub temu uresničil — uporabil je gumo neke opanke. V to gumo je izrezal lik vrhovnega komandanta. Žal mu je to gradivo hitro propadlo. Zato je Branko Sotra decembra 1943. leta v Egejski Makedoniji na enak način izrezal v gumo portret vrhovnega komandanta in slike nato razmnožil v tehniki glavnega štaba NOV Makedonije. Odtisi Titovega portreta so se kaj hitro razširili med komisarje in komandante partizanskih odredov, brigad in bataljonov — do borcev NOV Makedonije. — Kolikor so zdaj lahko ugotovili, je edini ohranjeni od-

tis tega portreta v Vojnem muzeju v Beogradu. Odtis je velik 153 x 105 milimetrov. V zgornjem levem kotu odtisa je umetniškova signatura: M. Na sliki: portret tovariša Tita, delo partizanskega umetnika Branka Sotre.

Knjiga o nacističnih zločinih v Jugoslaviji

Ob 20-letnici osvoboditve je v zbirnici Berlina izšla knjiga »Primer št. 7«, ki opisuje sojenje Hitlerjevemu generalom, obtoženim zaradi ubijanja jugoslovanskih talcev. To 256 strani obsegaajočo knjigo je napisal dr. Martin Zeller, docent na Humboldtovi univerzi.

Pravni nasveti

A. L. H. P. Pišete nam, da ste 100-odstotni vojaški vojni invalid z dodatkom za tujo pomoč, torej I. skupine. V svojem pismu navajate, da imate prijatelja, ki je bil 1942. leta ranjen, ko je bil star 15 let. Ob ranitvi je izgubil obe očesi. Do ranitve je prišlo z razmetanim vojnim materialom, ročno bombo, ki mu je v roki eksplodirala. Invalid, ki je popolnoma slep, živi pri svojih starših. Oče in mati sta že stara, zornje nimajo, edini dohodki so skromna minimalna osebná pokojnina očeta, medtem ko invalid prejema 6000 din socialne pomoči na mesec. Drukih dohodkov nimajo. V pismu pišete, da ste brali v nekem časopisu, pa tudi slišali ste od drugih ljudi, da bodo taki invalidi kot je primer, ki ga navajate, dosegli posebno zakonsko varstvo, ki bo po obsegu enako kot je za

vojaške vojne invalide po zakonu o vojaških vojnih invalidih. Zato vas zanima, kako je s to stvarjo, zlasti če imate taki invalidi pravico do vojaške vojne invalidnine? Če pa s to stvarjo ni nič, vas zanima, če ima invalid pravico do višje mesečne socialne pomoči?

Po izvoru invalidnosti, poznamo več vrst invalidov. Poleg osebnih vojaških vojnih invalidov poznamo še iz vojne te-le vrste invalidov: žrtve fašističnega nasilja, civilne osebe, ki so zaradi vojnih dogodkov postale invalidi in žrtve vojnega materiala. Gre torej za civilne osebe, ki so postale invalidne zaradi raznih eksplozij vojnega materiala, ki še vedno leži »neodkrit« po terenu. Primer, ki ga navajate, dejansko spada po klasifikaciji invalidnosti med žrtve vojnega materiala. Kot

je znano, so s posebnimi predpisi, gre izključno za zvezno zakonodajo, urejeni problemi vojaških vojnih invalidov, vojaških mirovni invalidov, kakor tudi seveda pod določenimi pogoji njihovih svojcev. Za civilne žrtve vojne in žrtve vojnega materiala pa do sedaj ni bilo izdanih nobenih splošnih, niti posebnih predpisov. Glede tega problema nismo seznanjeni, da bi se pripravljali kakšni posebni predpisi. Torej to, kar ste slišali o tej zadevi, ne bo držalo, lahko pa ste brali o tem problemu v kakšnem lokalnem časopisu, kjer so o takih primerih invalidnih oseb razpravljali pristojni občinski organi. Znano je namreč, da za vse vrste invalidnih oseb, ki ne uživajo posebnega varstva po posebnih predpisih (razen za vojaške vojne invalide in njihove svojce, vojaške mirovne invalide, delovne invalide po zakonu o invalidnem zavarovanju, žrtve fašističnega nasilja) mora skrbeti občinska skupščina, iz

tega razloga je večina občinskih skupščin, zlasti mislim na tiste, kjer je ta problem akutnejši, sprejela posebne odloke, v katerih so navedeni premoženjski in drugi pogoji, ki jih mora izpolnjevati invalidna oseba, če želi doseči stalno mesečno socialno pomoč ali pa kakšno drugo obliko družbene pomoči. Občinske skupščine so torej tvorstveno probleme dokaj individualno urejevale, predvsem glede na številčnost takih invalidnih oseb, pa tudi druge komponente so imele svoj vpliv. Občinske skupščine v Slovenskem Primorju so te probleme urejale na opisan način. Prav zaradi tolikšne individualnosti, torej vsaka občina je za svoje področje urejevala problem, nam ni mogoče pojasniti, ali ima prizadevi tovariš pravico na višjo mesečno socialno pomoč. Svetujemo vam, da se obrnete na upravni organ občinske skupščine za vprašanje socialnega varstva, kjer boste dobili na to vprašanje odgovor.

Miodrag Tripković NOČ OBRAČUNA

Samo za bežen trenutek se mu je posrečilo videti grozni preplah zmedenih ljudi, slišati krike in stokanje; opazil je, kako se nekdo vzravna in pada. Vse to se mu je zdelo malo, prekratko. Iz rok nekega vojaka je iztrgal pripravljene šmajser in sprožil zadnji rafal na že nepremična telesa presenečenih ljudi.

Spet se je srečal s podivjanim, maščevalnim pogledom mladega Marića in se mu nasmejtal na vsa usta.

Tedaj pa se je spomnil, da bi utegnili biti kje v bližini skriti stražarji. Ni hotel tvegati. Po tem sijajnem podvigu ni hotel nepremišljeno izgubiti niti enega svojega vojaka. Rad bi se pohvalil majorju, da je opravil nalogo in privedel nazaj vseh štirinajst vojakov, ki so jih zaupali njegovi spretnosti in hrabrosti. Zato je na ves glas, da je prevpil odmev, ki se je odbijal od sten in se prenašal dalje, zavpil:

— Nehajte streljati! Potem je malo tiše dodal: — Gremo nazaj.

Videl je, kako vojaki vstajajo, kako tečejo k velikim kamnitim kladam in se skrivajo za njimi. S pasu je snel dve bombi z dolgim držajem, povlekel njuna vžigalnika k sebi in ju zagnal v kočo.

Ko sta skupaj z mladim Marićem tekla čez prostor h kamnitemu zidu, je za njunima hrbtoma odjeknila strašna eksplozija, ko da bi eksplodirala največja letalska bomba. Nagonsko je stisnil glavo med ramena in se vrgel na zemljo.

Med hribo je še dolgo bučalo, medtem ko so vojaki hiteli čez kamenje proti jasi v borovem gozdu.

Šele ko so izginili v gozdu, je spodaj od kočice odjeknilo nekaj strelav in slišati je bilo kratak rafal. Bil je zakasnel odziv stražarjev.

Poročnik Edschmidt je stopal sredi kolone, ki je hitela prek kamenja, ko da je dobila krila. Ustavljajal se je samo toliko, da je Kaufmannu ali še kakemu vojaku ukazal, naj gre kot zaščitnica petdeset metrov za kolono, nato pa je, ko se je počutil varnega, mlademu Mariću krepko stisnil roko in mu tako izkazal svojo hvaležnost.

Popolnoma se je bilo že zdanilo. To in polet, ki jim ga je dal opravljeni podvig, jim je pomagalo, da so po ozki stezi, pod katero je zijač prepad, stopali mnogo bolj hitro in varno.

Za njihovim hrbtom se ni dogajalo nič, kar bi jih vznemirjalo.

Četrto poglavje

MAJOR VON KEMPFER JE ZADOVOLJEN

Istega dne je Marić nekaj po eni uri sedel — po nekaj urah spanja — v udobnem naslonjaču v pisarni majorja von Kempferja, obrat, svežih lic, v čisti in zlikani obleki.

Nasproti njega se je bil zavallil v naslonjač dobro razpoloženi major von Kempfer. V roki je držal poln kozarec žganja, sedel pa je tako, da bi ga človek, ki bi stal za njegovim hrbtom, sploh ne opazil. V obraz je bil rdeč od zadovoljstva in veselja, izbuljene oči pa so se mu svetile, ko je poslušal podrobnosti nocojšnje dogodivščine.

Na mizi je stala steklenica žganja in krožnik, poln narezane sira in pršuta.

— Čudovito! Čudovito! je vzklikal major in se krepčal z žganjem in prigrizkom, tako da ni bilo jasno, ali je ta »čudovito« namenjen Marićevim premišljenim ukrepom v minulih noči ali pa dobremu žganju, pršutu in okusnemu ovcjemu siru.

Fant pa je zbral skupaj vso svojo zgovornost, ki — treba je priznati — ni bila majhna, da bi majorju pričaral nekaj več kot tisto, kar je bil povedal Edschmidtov raport.

— In kaj mislite: koliko jih je moglo biti v koči? je vprašal major.

— Od petnajst do dvajset.

— To pomeni, da ni bilo vseh, se je major nakremžil.

— Če upoštevamo, da so postavili proti Stanislavjevičem močno stražo, potem je manjkalo deset partizanov.

Major se je v naslonjaču nenadoma vzravnil in še bolj zardel v obraz.

— Kaj pa, mladi moj prijatelj, če je teh deset vzel na dušo narednik Hinermann? Zadovoljno se je zarežal in se nekajkrat udaril z roko po kolenu. — Davi sem dobil poročilo komandirja naše postaje, narednika Redelbergerja, po katerem lahko sklepamo, da je imela skupina narednika Hinermannna uspeh. O tem sem toliko bolj prepričan, ker je za Hinermannom odšla še skupina četnikov, da bi se mu pridružila. Torej, je major odložil prazen kozareček in si pomel roke, upam, da bomo čez dva tri dni rešeni skrbi, to pa zaradi naše hajke, ki še vedno traja, in vaše nocojšnje akcije. Upam tudi, ...

Ni končal. Telefon, ki je zazvonil na njegovi pisalni mizi, je prekinil začeti stavek. Major je leno vstal, zastokal, stopil k mizi in dvignil slušalko.

Iz slušalke je segel do fanta godrnjav moški glas, malo vznemirjen.

Med jugoslovanskimi listi je vedno »TV 15« edini, ki se je ob letošnji obletnici spomnil vojaške upora v Radgoni. Ni pa nanj pozabila Radgona, ki je vsa v pripravi za deseti jubilejni zvezni festival mladine desetih jugoslovanskih mest v dneh od 17. do 20. junija, ki se ga bo udeležila tudi mladina iz Lužiske Srbije.

Na razstavi, ki jo bodo odprli v festivalnih dneh, bodo tudi dokumenti, ki osvetljujejo radgonski upor. Kaj se je dogajalo v Radgoni pred 47 leti?

Prvih štirinajst junjskih dni leta tisoč devetsto osemnajstega je bila Radgona v znamenju vstaje, ki jih je po višjem nalogu dal postaviti nemški komandant mesta ob prvi obletnici majske deklaracije, t. j. 30. maja 1918 pred vojaško jahalno šolo. Prav tam so dali postaviti vislice zaradi tega, ker so na tem mestu tri dni prej ustrelili dva vojaka, Andreja Melihna in Rudolfa Ukoviča, pripadnika 97. tržaškega pešpolka, ki sta širila misel upora proti Avstriji. Tu je 30. maja 1918 komanda zbrala vojake in odredila mimohod pred vislicami. Država, ki je z defilejem pred vislicami skušala ukrotiti nezadovoljne vojake in ljudstvo, je prej ali slej morala propasti. Da bi se rešila, je izbirala sredstva. Naše obmejno prebivalstvo ne bo nikoli pozabilo zločina avstrijske soldateske dne 27. maja 1918, ko sta bila ustreljena Melihnen in Ukovič, ker sta svoje sorojake navduševala za novo, pravičnejšo in strpnostno državo, za Jugoslavijo. Dne 23. maja 1918 je njuno namero odkril volški orožnik, ki je prisluškoval razgovoru s slovenskimi in hrvaškimi vojaki, v katerem sta Melihnen in Ukovič napovedovala propast Avstrije in rojstvo Jugoslavije. Vojaški orožnik ju je oba prijel in odpeljal v zapor.

Ko ju zvedela za aretacijo radgonske posadke, ki je štela okrog 800 mož, se je uprla, razen tistega dela, ki je bival v barakah pri železniški postaji.

Da bi si utešili glad, ki je bil takrat v Avstriji že splošen, so uporni vojaki napadli najprej volška skladišča. Komanda je poklicala na pomoč vojake iz barak pri železniški postaji. Začel se je boj, ki je trajal sro noč. Bor so zadušili v zgodnjih jutranjih urah 24. maja. Da bi vojaške oblasti zagotovile mir, so 25. maja 1918 razglasile preki sed

na vsem slovenskem področju. Prvi žrtvi sta bili Melihnen in Ukovič. Vedela sta, za kaj sta padla. Ko so Melihna kot prvega postavili pred puškinne cevi, je zaklical: »Jaz padem prvi za Jugoslavijo.« (»Straža«, z dne 20. dec. 1918.)

Dne 26. decembra 1918. leta je postala Radgona zopet središče pozornosti. Takrat je bilo v prostorih vojaške jahalne šole veliko manifestacijsko zborovanje za priključitev Radgone in Prekmurja k Jugoslaviji. To zborovanje je sledilo enako pomembnemu, 3. novembra 1918 v Ljubljani, ki se ga je prav tako kot radgonskega udeležilo veliko Prekmurcev. Kakor madžarske oblasti

Ivan Krefc:

Premalo poudarjena obletnica

niso upale klicati na odgovornost, udeležencev Lutomerskega shoda, tako tudi niso izvajale prepovedi proti udeležencem radgonskega zborovanja. Lutomersko zborovanje je bilo sklicano dva tedna po murskosoboškem zborovanju Madžarov in madžaronov dne 20. oktobra 1918, ki se je proti volji sklicateljev spreminilo v manifestacijo za Jugoslavijo. Poslušatelji so namreč madžarske govornike prekinjali z medklici: »Mi smo Slovenci! Zivela Jugoslavija!« (Prof. dr. M. Slavič, »Prekmurje«, Ljubljana, 1921 in Miško Kranjec, »Rdeči gardist«, Murska Sobota 1964.)

Na dan radgonskega shoda Prekmurci niso vzdržali doma, marveč so tudi iz najbolj oddaljenih vasi prišli v Radgono. Tako so mnogi prehodili tudi 8 ur dolgo pot. To je zelo prizadelo tiste Madžare in madžaronce, ki so upali, da jim bo uspelo ustvariti med prekmurškimi Slovenci protijugoslovansko razpoloženje. Manifestacija v Radgoni pa je pokazala, da so Prekmurci za Jugoslavijo, da o prebivalstvu z desne strani Mure sploh ne govorimo, ker so se ti že s podpisom majske deklaracije odločili za Jugoslavijo.

O shodu v Radgoni so poročale tudi »Novine« (dne 12. januarja 1919), in sicer naslednje: »V Radgoni na Stefanovo se je vršo tabor. Prišli so i Prekmurci. Za predsednika so postavili vojaškega Slovenca z Belincev. Sprejeli so resolucijo (odločbo): Prvi tabor prekmurških Slovencev pozdravlja novo skupno vlado neodvisno državo S. H. S. (Slovenec, Hrvatov in Srbov) i ju prosil, da vzame kmalu pod svoje okrilje slovensko Prekmurje.« Manifestirali pa so tudi za priključitev Radgone z okolico k Jugoslaviji.

Boj za Radgono in slovenske vasi okrog nje — Potrno, Zetince, Dedonce, Zekovce in Slovensko gorico — pa se je še nadaljeval, toda ni uspel. Po prvem načrtu mirovne pogodbe, ki je bil predložen avstrijski delegaciji dne 2. junija 1919, je bila Radgona z radgonsko župnijo vred prisojena Jugoslaviji. Na zahtevo italijanskega predstavnika v Vrhovnem svetu ministra Tommasa Tittonia, ki ga je podprl Artur James Balfour, predstavnik Anglije (namesto odsotnega Lloyda Georgea) so spremenili ta načrt mirovne pogodbe tako, da je radgonski kot dobila Avstrija.

Prekmurškimi Slovencem je bilo s podpisom senzemenske mirovne pogodbe dne 10. septembra 1919 odvzeto takrat največje in najvažnejše kulturno in gospodarsko središče. Zadnja navodila za izpraznitve Radgone je dobil civilni komisar dr. Lanjšič 17. oktobra 1918, ko so Radgono in Prekmurje obiskali dr. Janko Brejc, predsednik države in dr. Karel Vrstošek, poverjenik za uk in bogocastje, in minister dr. Anton Korošec.

Toda avstrijski šovinisti se niso zadovoljili z Radgono in slovenskimi vasi okrog nje. Zatehtvali so tudi ozemlje na desni strani Mure. Ko je Avstrijo zasedel Hitler, so postavili to zahtevo vse bolj glasno. Ostalo pa ni le pri besedah. Zadnje dni marca 1938. leta so skušali v apaki dolini kolonizirati Nemci in drugi petokolonizirani prevzeti oblast v Tratah pri Čmureku in ju razširili na vso dolino in še naprej. To se jim je posrečilo šele tri mesece pozneje s pomočjo Hitlerjeve vojske, toda le za kratko dobo štirih let, ko so se morali pod udarci narodnoosvobodilne vojske jugoslovanskih narodov skupno s poraženim Hitlerjevo vojsko za vedno umakniti iz teh krajev.

MEDNARODNO SODELOVANJE BIVŠIH BORCEV

Sodelovanje jugoslovanskih in romunskih borcev

Na povabilo ZZZB NOV je v dneh od 11. do 21. maja bila na obisku v Jugoslaviji delegacija protifašističnih borcev, bivših političnih zapornikov in deportirancev LR Romunije, ki jo je vodil generalpotkovnik Mihail Burka, pomočnik ministra za narodno obrambo in podpredsednik komiteja bivših političnih zapornikov in deportirancev.

V času svojega bivanja pri nas so romunski gosti obiskali poleg Beograda in Novoga Sada še Bosno in Hercegovino ter Hrvatsko.

Predstavniki ZZZB NOV jugoslavije in romunskih protifašističnih borcev in bivših političnih zapornikov in deportirancev so se pogovorili o delu, nalogah in vlogi organizacij borcev obeh dežel ter o nadaljnjem sodelovanju.

Na povabilo delegacije romunskih borcev bo delegacija Zvezze združenih borcev NOV Jugoslavije obiskala LR Romunijo.

Proslava 20-letnice zmage nad fašizmom v Moskvi

Proslave 20-letnice zmage nad fašizmom v Moskvi so se udeležile delegacije borcev iz 23 dežel, pa tudi predstavniki mednarodne federacije udeležencev odporniških gibanj (FIR) in predstavniki nekaterih taboriščnih komitejev. Delegacija ZZZB NOV Jugoslavije je vodil podpredsednik zveznega odbora generalpotkovnik Petar Brajović.

Vse delegacije so prisostvovala svečani akademiji v Kremiju in pa vojaški paradi 9. maja.

Na skupnem srečanju vseh delegacij, v katerih je bilo nad 200 delegatov, so se pogovorili o politični situaciji na svetu in o vlogi organizacij borcev v boju za ohranitev svetovnega mira. Na koncu tega srečanja so sprejeli skupno sporočilo, ki predstavlja povzetek vseh razprav na tem sestanku.

Ob tej priložnosti je bil tudi sestanek zgodovinske sekcije, kateremu so poleg vidnih sovjetskih voja-

Uspel partizanski pohod

Krajevni organizaciji ZVVI in ZB Poljanah nad Škofjo Loko sta organizirali skupno proslavljanje dvajsetletnice osvoboditve. Tako so že 16. maja priredili partizanski pohod iz Poljan preko Javorja in Blegoša v Cerklno. Udeleženci pohoda so se zbrali v Poljanah že prejšnji dan in se spominjali dogodkov pred dvajsetimi leti, ko so nacistične čete požigale ob umiku cele vasi po dolini.

Vreme je bilo lepo in razpoloženje udeležencev prijetno. Čeprav so bili med udeleženci pohoda tudi invalidi, so tudi oni hodili kot vsi drugi. Med potjo so udeleženci pohoda obiskali več hribovskih kmetij, kjer so jih med vojno kot partizane radi sprejemali in jim stregli. Se zdaj so jim postregli s sadjevem in domačim kruhom in se prijateljsko menili z njimi.

Spetoma so obiskali tudi bolnišnico »Franja«. Nazadnje so si ogledali Cerklno, nato pa so se s avtobusi vrnili domov. J. Možina

skih osebnosti prisostvovali tudi zastopniki tujih delegacij, med njimi vodja delegacije ZZZB NOV Petar Brajović, ki je na tem sestanku govoril o narodnoosvobodilni vojni v Jugoslaviji in prispevku Jugoslavije k zmagi protihitlerjevske koalicije v drugi svetovni vojni.

Delegacija ZZZB NOV je v času svojega bivanja v Sovjetski zvezi obiskala tudi Leningrad.

Postenje, ki se ni obneslo. Nekaj ponarejevalcev denarja in Mexico Cityja je prišel v zagato. Vse ponarejeni denarji, ki ga je sfabričiral z veliko muko, mu je nekdo izmaknil, preden mu je sploh uspelo spraviti v promet kak bankovec. Tedaj mu ni prišlo na misel nič pametnejšega, kot zateči se po pomoč na — policijo. Tam je izjavil: »Ponarejevanje denarja je bil moj konjiček, denarja pa nisem nameraval uporabljati. Ne morem pričakati trenutka, da ulovite tatui! No, sodišče je sklenilo, da bo moral možakar ta tako težko pričakovani trenutek počakati za — zapah! ...

S kljuke in klina

Karakterizacija Zahodne Nemčije. Nemški novinar P. Wagner je v radijski razpravi s tujimi novinarji rekel o značilnih lastnostih Zahodne Nemčije: »Nemčija je strateško najvažnejša, gospodarsko najmočnejša, politično pa najšibkejša dežela v Evropi.«

Obnošeni zakoni. De Gaullov pravosodni minister je zagovarjal v parlamentu potrebo po spremembi zakonov: »Zakoni so kakor obleka. Nekaj časa jih lahko nosimo dobro, sčasoma pa se obnošijo ter jih moramo zamenjati.«

POROČILA STROKOVNJAKOV... Nekaj britanskih radijskih komentatorjev je poljskega zapletenost poročila o britanskem gospodarstvu v zadnjih treh mesecih, ki ga je sestavila posebna komisija laburistične vlade: »Deset božjih zapovedi je zato tako jasno oblikovano, ker jih ni izdelovala komisija strokovnjakov.«

ALI IMA PES DUŠO? Londonški tednik »Sandy Telegraph« je objavil dopis nekega svojega bralca: »V župniji Chobchen je prišlo do velikega teološkega spora, ki ga je povzročil lastnik nekega poginulega psa, ko je na njegov grob postavil križ. Nato so pozvali župljane, naj odgovorijo na vprašanje, ali ima pes dušo ali ne. Rezultat glasovanja: 24 glasov: »da«, 15 glasov: »ne!«

SPOMINI ADENAUERJEVEGA SOFERJA. Wilhelm Klockner, dolgoletni Adenauerjev sofer, je uporabil za naslov svojih spominov izrek bivšega kanclerja, s katerim ga je Adenauer najpogosteje nagovoril: »Daj, ga!, Klockner!«

TOBAČNA TOVARNA LJUBLJANA

MILE PAVLIN EVGEN SAJOVIC BURIŠNI BATAJON

10. »Mama, lepo te prosim, kam naj zaklenem naboje in bombe, da ne bo nesreče. Nič ne zaupam bratcem, čeprav so obljubili, da se orožja ne bodo dotaknili,« so bile prve besede, ki jih je izrekel. Ugotovila je, da ima tudi glas možat. Pomagala mu je, da je odklenil omaro, dal vanjo vse to železje in ključ stisnil v žep. »Da mi ga ne boste ukradli, ga bom nekje zunaj zakopal, dokler se ne vrnem,« je rekel. »Kdaj se moraš vrniti?« je vprašala Ažmanova. »Jutri zvečer moram biti v Kamniku,« je rekel. »Komaj, komaj me je pustil komandant domov, toliko opravkov imamo še tam okoli.«

11. »Zdaj ti bom oprala perilo in očistila obleko,« je rekla in šla v sobo, da bi mu dala obleko, ki jo je nosil, preden je šel k partizanom. Oblekel jo je in se naglas zasmeljal. Rokavi do komolcev in hlačnice le nekaj čez kolena. »Za silo bo dobro,« je rekel in se zasmeljal. »Saj tako nikamor ne mislim iti hiše. Preveč sem si zaželel biti samo z vami.« Šele zdaj je opazila v kotu njegov rejeni nahrbtnik. Videl je njen pogled in stopil ponj. »Nekaj malega sem vam prinesel,« je rekel in se nasmejal. »Saj vem, da ste hudo lačni. Tole mi je dal za vas naš komisar.«

12. »Joj, prava koruzna moka!« so v en glas zakričali njeni trije najmlajši. »Jedli bomo polento. Koliko časa je že nismo!« Drugi je kar s pestjo zgrabil prgišče sladkorja in ga začel lizati. Tudi druga dva sta ga posnemala in kmalu je bila vrečica prazna. »Pa mast z acvirki...« Same dobrote, ki so zanje že skoraj pozabili, kakšne so. In na dnu nahrbtnika kos margarose svile. »To sem več mesecev hranil zate, mama. Za navlano ruto ali za bluzo!« je rekel in znova je od sreče zajokala. Njen zlati fant, kako jo ima rad, je pomislila. »Zdaj pa sedi in pripoveduj, kaj si vse doživel, kar se nismo videli...«

● Nekaj zanimivih števil o Sarajevu. Ob 20-letnici osvoboditve Sarajeva je predsednik sarajevskega mestnega sveta Vasa Radić povedal na slovesni seji tega sveta, da je imelo Sarajevo 1945. leta 80.000 in da ima zdaj 240.000 prebivalcev. V 20 letih so zgradili v Sarajevu 24 tisoč stanovanj, kar je neprijetno več, kot je znašalo številno stanovanj, zgrajenih v prejšnjih desetletjih. Glavno mesto BiH ima danes 18 fakultet, višjih in visokih šol s približno 15.000 študenti, osnovne in srednje šole pa obiskuje 60.000 učencev. Vsak tretji prebivalec Sarajeva je zaposlen.

Dobro je, če veste...

● DOMINIKANSKA REPUBLIKA, o kateri piše zadnji čas, spričo grobega vmešavanja ameriške soldateske v njene notranje zadeve, ves svetovni tisk, zajema pretežni vzhodni del otoka Haiti v Karibskem morju. Njeni prebivalci so dominikanski mulati (mešanci belih in črnih staršev), kreol (potomci romanskih priseljencev) in črnci. Skoraj dve tretjini narodnega dohodka prinaša tej deželi poljedelstvo. Ze pred 50 leti se je v interesu tujega kapitala razvila v tej deželi monokultura sladkornega trsa, ki zajema približno 100.000 ha obdelovalne površine. Letni pridelok 800.000 do 850.000 ton sladkorja gre v glavnem v ZDA. Od 16 velikih sladkornih tovarn, ki so lastnice plantaž sladkornega trsa, je devet tovarn v rokah ameriškega kapitala in med sedanjimi sta dve največji tovarni, ki proizvajata 30 % celotne količine dominikanskega sladkorja, Ameriška družba »United Fruit« je lastnica 5000 hektarov plantaž banan. Pomembne so tudi plantaže kaka in kave. Sladkor znaša 50 %, kava 25 %, kakao pa 15 % dominikanskega izvoza. Pretežni del izvoza (do 50%) in uvoza (do 70 %) pride na ZDA. Po prekinitvi gospodarskih stikov med ZDA in Kubo, ki je bila glavna izvoznica sladkorja v ZDA, je dobila pri preskrbi ameriškega tržišča s temi živili Dominikanska republika važno nalogo. To dejstvo je narekovalo ameriškim monopolom utrditev njihovega gospodarskega položaja v Dominikanski republiki, kar iz ziva čedalje večje nezadovoljstvo v tej nezadostno razviti deželi, in kar nam hkrati pojasnjuje, za kakšno zaščito »demokracije« pred »komunizmom« gre ameriškim agresorjem.

● NAJVEČJI JUGOSLOVANSKI SLAPOVI. Med naše največje slapove spadajo: Skakavac na reki Vogošči, pritoku reke Bosne, blizu Sarajeva (98 m visok); Grlje na Gusinski reki v Črni gori (80 metrov); Sastavci na Plitvičkem potoku, rokavu reke Korane, pritoka Save (78 m); Profitel na istoimenski rečici pod Malimi Korapskimi vrati v Makedoniji (70 metrov); slap Savice v Bohinjskem kotu (60 m); Velika Gubavica na Cetini, severno od Omiša (48 m) in Dolnji Peričnik na rečici Peričnik (40 m).

● OBMEJNI PREHOD SKOFIJE PRI KOPRU na jugoslovansko-italijanski meji štejejo v poslednjih letih za najpomembnejši obmejni blok v Evropi. Ob sobotah, nedeljah in praznikih prebija veliko število izletnikov iz Trsta, Gorice, Benetk in Padove vikend v našem Primorju. Te dni prekorajo mejo v obeh smereh deset in deset tisoč izletnikov. Prehod je odprt podnevi in ponoči.

● NAD 1000 KILOGRAMOV TEŽAK VOL. Alojzu Kuljetu, znanemu živinorejcu iz Ravnice pri Novi Gorici, je že večkrat uspelo zrediti rekordno težke vole in krave. Kuljet je nedavno prodal podjetju »Zivinopromet« v Novi Gorici 1090 kg težkega vola.

● CE BI SE GMOTA PLANETA ZEMLJE ZMANJSALA ZA DVE TRETJINI, bi privlačna sila Zemlje tako oslabela, da bi se Mesec osvobodil ter se iz naravnega satelita zemlje spremenil v samostojen planet.

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zaveza »Borec«, Lj. Beethovnova 10/11 — Tisk in klisur CŽP »Ljudska pravica«, Ljubljana — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina znaša 1200 dinarjev — Posamezna številka stane 30 dinarjev — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prtlj., p. predal 598/XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 600-11/608-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik »TV 15« 21-901, tajništvo in novinarji »TV 15« 22-313, uprava »TV 15« 22-807 — Rokopisov ne vračamo

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

Te dni homo slavili 130. obletnico rojstva velikega slovenskega pesnika in pisatelja. Rodil se je v Podreči na Sorškem polju. V svojih pesmih — najlepše so zbrane v ciklih »Obrazi« in »Obujenke« — je nazdravljaj slovenstvu in slovanstvu, v pripovednih spisih je realistično, s primesjo grenkih spoznanj, podal življenje zaslužjenega naroda. — Kdo je to bil?

Zanj je bila tovarna »Saturnus« pomembna politična šola; nadaljeval je delo Franca Leskoška, ki je tam zanel plamen upora. Po okupaciji Jugoslavije je pričel organizirati partijske organizacije in odbore OF. V Kočevju, kjer je deloval kot član OK KPS Kočevje, so ga Italijani ujeli in ga 11. junija 1942 v Gramozni jami ustrelili. — Kdo je to bil?

Tudi tega revolucionarja so Italijani ustrelili kot talca 11. junija 1942 v Gramozni jami. Svojo predvojno politično delo je nadaljeval po kapitulaciji stare Jugoslavije v Centralni tehniki CK KPS, kot pomočnik dr. Dušana Kraigherja. Od februarja 1942, ko so Italijani obdali Ljubljano z žično ograjo, je pričel delati v ljubljanskem zunanem okrožju. — Kdo je to bil?

Kdo je dekle na sliki, ki je bila ubita v nepojasnjenih okoliščinah 4. maja 1945 v Celovcu? — Ob kapitulaciji stare Jugoslavije je delala v ljubljanskih ilegalnih tiskarnah. Zato jo je okupator v odsotnosti obsodil na dosmrtno ječo. Leta 1944 se je priključila primorskim partizanom, nato pa je odšla na Koroško, kot obveščevalka.

Mladina na kurirski poti čez Savo

Letošnja akcija »Kurirčkove pošče« je močno razgibala zavesavsko mladino in odrasle. Veliko podporo in pomoč akciji je pokazalo Združenje borcev občine.

V Senožeti in Jevnico je prišla na povabilo predsednika ZB občine ekipa iz ljubljanske RTV, ki je tamkaj posnela prevoz pošte čez Savo v nekdanjem partizanskem čolnu. Posnetki so bili zelo dobri in jih je televizija prenašala še isti dan kar v dveh oddajah.

Senožeti so vas med Litijo in Ljubljano in imajo tudi svojo šolo, skozi vas pa gre nova avtomobilska cesta. Kurirčki so z velikim navdušenjem sprejeli torbo, ki je prišla od rudarskih revirjev skozi vas Savo pri Litiji, skozi Litijo ter mimo Hotiča in Ribč.

Kranjčani v Dachauu

Sekcija za internirance pri občinskem odboru ZZZB NOV Kranj je v počastitev 20-letnice osvoboditve priredila obisk taborišča Dachau. 81 bivših internirancev in svojcev je s seboj poneslo žaro s slovensko zemljo in jo predalo taboriščnemu muzeju, vrnilo pa se je z žaro pepela umrlih internirancev. Shranili so jo v muzeju NOV v Kranju, na dan mrtvih pa jo bodo prenesli na kranjsko pokopališče, kjer bodo tudi odkrili lepo grobnico borcev in žrtev NOV. R. Č.

V Senožetih pa so se udeleženci znašli pred vprašanjem, kako dalje. Ali naj gredo čez most, ki se imenuje »Kurirski most«, toda zgradili so ga šele po vojni, ali pa naj gredo čez Savo tako kot so hodili včasih partizani — s čolnom. Odločili so se, da bodo posneli partizane.

Tako jih je peljal s čolnom stari partizanski brodnik Ivan

Cerar-Miklavž. V travi ob narsli reki je pripovedoval skupaj s svojimi vojnimi tovariši svoje bogate spomine.

Na desnem bregu Save so sprejeli pošto kurirčki iz osnovne šole v Jevnici. Ti so imeli pred šolo pri spomeniku padlim borcem prireditev, nato pa so odnesli pošto dalje na Janče, kjer so jo oddali ljubljanski mladini. Jože Zupančič

Prizor z obrežja reke Save. V takih čolnih so med vojno prevažali partizanski čolnarji med Jevnico, Litijo in Spodnjim logom kurirje, patrolje in tudi večje vojaške oddelke. — (Foto: Jože Zupančič)

Ze od srede meseca maja letos so v prometu na vseh poštah v Jugoslaviji nove pisemske znamke, izdane ob dvajseti obletnici pionirskih iger Jugoslavije.

Kurir Jovica, znano delo partizanskega umetnika Djordja Andrejevića-Kuna, s katerim je umetnik za vedno zapisal v partizansko umetnost pomemben prispevek najmlajših v narodnoosvobodilnem boju, je namreč navdihnil umetnika Borivoja Lazarevića, da je obdelal poštno znamko, na kateri je upodobil kurirja Jovico. Tako se je dosedanjim številnim znamkam z motivi narodnoosvobodilnega boja pridružila še nova.

Na sliki: »filatelično geslo« kurirja Jovice — na levi izvirni lik kurirja Jovice (delo Andrejevića-Kuna, na desni: znamka s poštnim žigom. To znamko v vrednosti 25 dinarjev so izdali 10. maja letos.

Kurir Jovica »geslo filatelistov«

LUČKE POD VRHOM GOLICE

Septembra 1942 se je Canrkarjev bataljon zadrževal med Planino pod Golico in Dovjami. Nekega večera smo s hribov opazili sumljive lučke na stezi, ki vodi pod vrhom Golice proti zahodu. Menili smo, da si Nemci prižigajo cigarete ali pa signalizirajo z žepnimi baterijami. Zvečer smo tudi opazili večje število kamionov, ki so pripelja-

li z Jesenic na Planino, oziroma so peljali proti Kranjski gori. Iz vsega tega smo lahko sklepali, da nas bodo napadli.

Zato so zjutraj naši vodilni tovariši takoj stopili skupaj in se začeli posvetovati in so tudi kmalu sklenili, kaj nam je storiti. Takoj smo odšli proti Dovjemu, nekako po sredi pobočja med vrhovi in Savo. Vzhodno

od Dovške planine smo prišli do velike, podolgovate grape in se spet začeli posvetovati, ali naj jo prekoramo ob spodnjem ali zgornjem robu. Nazadnje smo se odločili za spodnjo stran, ker je bil tam gozd gostejši.

Nenadoma pa opazimo na tleh žico, telefonski vod, ki je vezal nemške zasede vzdolž ceste in železnice v savski dolini s skupinami na grebenih zahodno od Golice. Seveda smo telefonski vod takoj prerežali.

Nato smo morali skozi precej redek gozd. Nemci na zgornji strani so nas morda že opazili, niso pa nič ukrenili. Čenili smo, da jih je kakih sto, nas pa je bilo kakih trideset, raztegjenih v okoli 150 m dolgi koloni. Počakali smo zaščitnico.

Tedaj mi je padlo v glavo, da bi odrezali in odnesli večji kos žice, saj bi nemški telefonist, ki bi šel ob vodu, kmalu našel okvaro in oba konca žice zvezal. Če bo pa manjkalo vsaj dvajset metrov žice, jo bo moral še iskati. Res smo tako napravili.

Ura je bila že čez poldan, ko smo imeli za seboj že polovico grape. Naprej ni bilo varno, ker je ob koncu grape vodila steza iz doline na greben. Odločili smo se za kratek počitek. Postavili smo po dva stražarja

za nami, pred nami in pod nami. Lahko bi rekel, da smo dejansko postali vsi stražarji, saj smo oprezovali na vse strani, zavedajoč se nevarnosti. S spodnjega stražarskega mesta se je lepo videlo na cesto pod nami. Prav na tistem kraju, ki smo ga videli na cesti, se je večkrat ustavil velik osebni avto, zato smo sklepali, da je prav tam nemška zaseda.

Spet smo se posvetovali in sklenili, da počakamo noči in ko se bodo Nemci umaknili, prebremo Savo. Čez most si nisimo upali, ker smo tamkaj slutili zasedo.

Ob mraku smo opazili večje število kamionov in avtobusov, ki so vozili iz Jesenic proti Dovjemu. Vračali so se čez dobro uro in zadnji se je ustavil tik pod nami, na kraju, kjer smo mislili, da je zaseda. Imeli smo prav. Videli smo lučke, ki so se premikale in sklepali, da se je zaseda vkrcala. Kmalu zatem smo brez nezgod prebrédli Savo in odšli na Mežakljo.

Čez nekaj dni nam je kurir prinesel velik nemški lepak, kjer je pisalo, da so »banditi končno uničeni«. Tako smo bili uničeni že dvakrat v enem letu. Prvič so nas »uničili« februarja na Stolu, ko so prav tako izdali lepake s popolnoma isto vsebino. Karel Kozar

Odgovori na »Znanje in spomin«:

1. Simon Jenko
2. Tone Trtnik
3. Tone Žerjal
4. Majda Vrhovnik-Lojzka

Zara s pepelom internirancev Dachaua

»ETO«
VAM PRIPOROČAMO PRI PRIPRAVI BREZMESNIH ALI MESNIH JUH. V »ETO« JUHO VKUHajte SVETLO PREPRAŽENI ZDROB.

»ETO«
VAM PRIPOROČAMO PRI PRIPRAVI FIZOLA, KAKOR TUDI PRI PRIPRAVI PRIKUH.

»ETO«
VAM PRIPOROČAMO ZA RAZNE OMAKE.

PROIZVODI:
KOLINSKA ♦ LJUBLJANA